

Толас Радзілы

№ 28 (2118)
13 ліпеня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

СВЯТА «МІНСК-89»

ПРАЦЯГВАЕЦЦА РАБОТА

ПАСЯДЖЭННЕ УРАДАВАЙ КАМІСІІ

Пад старшынствам намесніка Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Мазай адбылося чарговае пасяджэнне ўрадавай камісіі, якая разгледзела некаторыя пытанні расследавання падзей, што мелі месца ў лясным масіве Курапаты ў перыяд 1937—1941 гадоў.

Адзначана, што паказанні рада новых сведак пацвярджаюць першапачатковы вывад камісіі аб тым, што ў 1937—1941 гадах ва ўказаным месцы органамі НКУС БССР праводзіліся масавыя расстрэлы савецкіх грамадзян.

Выяўлена каля 90 работнікаў камендатуры і ўнутранай турмы НКУС БССР, якія маглі мець адносіны да расстрэлаў у 1937—1941 гадах у Курапатах і ведаць асобы загінуўшых. Устаноўлена таксама, што шэраг гэтых асоб былі ў далейшым рэпрэсаваны, некаторыя памерлі. Устаноўваць далейшы лёс астатніх пакуль што не ўдалося.

У архівах вывучана звыш 10 тысяч крмінальных спраў у адносінах да рэпрэсаваных грамадзян. Аднак якіх-небудзь даных аб іх расстрэле ў Курапатах не выяўлена.

Камісія выказала глыбокую ўдзячнасць усім грамадзянам, якія праявілі гатоўнасць дапамагчы ва ўстанаўленні іспыны, папрасіла ў далейшым такую інфармацыю накіроўваць у Пракуратуру БССР.

Камісія працягвае работу з мэтай устанаўлення асоб, якія былі расстрэляны ў лясным масіве Курапаты.

ВЫЙШАУ УКАЗ

ГАНАРОВАЕ ЗВАННЕ

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР вядомаму беларускаму акцёру—артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Мікалаю Яроменку прысвоена ганаровае званне «Народны артыст СССР». Ён атрымаў яго за вялікія заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага і кінематаграфічнага мастацтва, плённую грамадскую дзейнасць.

Указ падпісаў Старшыня Вярхоўнага Савета СССР М. Гарбачоў.

МЕДАЛЬ ПЕРШАДРУКАРА

Выйшаў Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР аб зацвярджэнні палажэння аб медалі Францыска Скарыны і яе апісанне.

Медаль Францыска Скарыны заснаваны для ўзнагароджання работнікаў навукі, народнай адукацыі і культуры за выдатныя даследаванні гісторыі Беларусі, дасягненні ў галіне нацыянальнай мовы, літаратуры, мастацтва, кнігавядання, культурна-асветнай дзейнасці, а таксама прапаганду культурнай спадчыны беларускага народа.

Медаль Францыска Скарыны вырабляецца з тапаку і мае форму правільнага круга дыяметрам 32 міліметры.

На правым баку медаля размешчана рэльефнае адлюстраванне Францыска Скарыны і выпукалы надпіс «Францыск Скарына».

На адваротным баку медаля «Сігнет» — друкарскі знак Францыска Скарыны.

НА ЗДЫМКУ: медаль Францыска Скарыны.

З'ЕЗДЫ

АГУЛЬНЫ КЛОПАТ

Сёння, напэўна, нікога не трэба пераконваць у тым, што экалагічнае становішча ў рэспубліцы крыне абвострана. Гэтак жа відавочна і другое: навесці ў нашым агульным доме парадак будзе значна лягчэй, калі намаганні дзяржаўных органаў падтрымае шырокая грамадскасць. Падтрымае актыўна, па-дзелавому. Пакуль жа некалькі дзесяткаў самадзейных экалагічных аб'яднанняў, што ўзніклі за апошнія гады, больш прыкметныя крытычным запалам слоўных выступленняў, чым практычнымі справамі.

Арганізацыйна аб'яднаць абаронцаў прыроды, накіраваць іх намаганні ў рэчышча стваральнай, канкрэтнай работы заклікаюць Беларускі экалагічны саюз (БЭС), першы з'езд якога адбыўся ў Мінску.

Перад дэлегатамі, а іх з усіх куткоў рэспублікі прыехала больш за 400 чалавек, натуральна, паўстала пытанне аб адносінах да Таварыства аховы прыроды, аб мэтазгоднасці існавання дзвюх грамадскіх арганізацый з аднолькавымі задачамі. У некаторых выступленнях прагучалі заклікі да адасаблення і размежавання. Аднак

падтрымку большасці прысутных атрымала выказаная ў дакладзе аргкамітэта з'езда ідэя аб супрацоўніцтве ў рамках саюза ўсіх арганізацый экалагічнай накіраванасці.

Такая кансалідацыя сіл тым больш неабходная, што планы ў новага руху самыя вялікія. Зацверджаныя з'ездам «Асноўныя напрамкі дзейнасці БЭС» прадугледжваюць правядзенне экалагічных экспертыз і разнастайных прыродаахоўных мерапрыемстваў, стварэнне рэгіянальнага банка экалагічнай інфармацыі, удзел у ліквідацыі вынікаў чарнобыльскай аварыі.

З'езд выбраў кіруючы орган саюза—праўленне. Прэзідэнтам саюза стаў вучоны з Гомеля, доктар біялагічных навук Барыс Савіцкі.

МІЖНАРОДНАЕ СУПРАЦОЎНІЦТВА

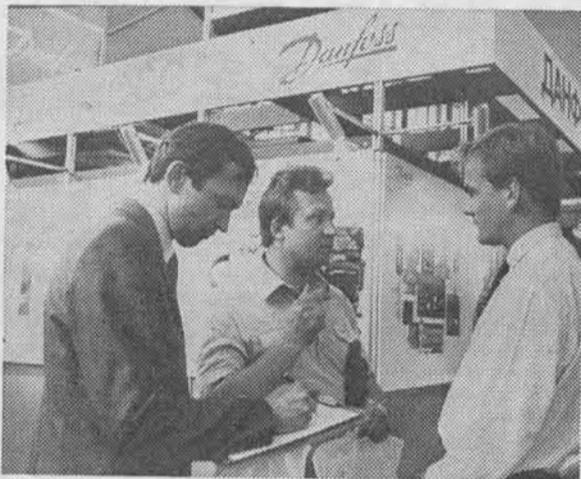
КАНФЕРЭНЦЫЯ МСЭ

У французскім горадзе Ніца завяршыла работу паўнамоцная канферэнцыя Міжнароднага саюза электрасувязі, у якой удзельнічала дэлегацыя беларускіх сувязістаў.

Прадстаўнікі дзяржаў—членаў МСЭ прынялі асноўныя дакументы арганізацыі, выбралі кіруючыя органы, намецілі перспектывыя напрамкі дзейнасці з улікам узростаючага значэння электрасувязі для міжнароднага супрацоўніцтва, сацыяльнага і эканамічнага развіцця ўсіх краін свету.

Міністр сувязі БССР І. Грыцук падпісаў ад імя Беларускай ССР прыняты канферэнцыйны статут МСЭ і міжнародную канвенцыю электрасувязі.

ВЫСТАУКІ

У Мінску прайшла III міжнародная спецыялізаваная выстаўка халадзільнага абсталявання. Больш за 70 фірм з дваццаці краін свету прадставілі на ёй сваю прадукцыю. Сярод іх было і папулярнае беларускае аб'яднанне «Атлант», прадукцыя якога, бытавыя халадзільнікі «Верас», вядомыя многім замежным спажывецам.

НА ЗДЫМКУ: вядучы інжынер вытворчага аб'яднання «Белаграпрамамплект» У. КАРПОВІЧ і галоўны метралаг Мінскага аб'яднання «Мясамалпрам» Л. БЕЛЛУСАУ гутараць з прадстаўніком фірмы «Данфос» (Данія) Л. ПАУЛЬСЕНАМ.

ВЫРАШАЕЦЦА ПРАБЛЕМА

НАДАЦЬ СТАТУС ДЗЯРЖАЎНАЙ

«Беларускай мове—статус дзяржаўнай»,—з такой прапановай вырашыла звярнуцца ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР бюро Мінскага гаркома Кампартыі Беларусі.

Пасяджэнне бюро пачалося з абмеркавання здавалася, сёння ўжо звычайнага пытання «Аб далейшым развіцці руска-беларускага двухмоўя ў сферы культуры і народнай адукацыі». З дакладам выступіў член бюро гаркома, сакратар Саюза пісьменнікаў БССР В. Зуёнак, пасля слова ўзяла начальнік упраўлення народнай адукацыі Мінгарвыканкома Т. Драздовіч. Лічбы і факты, якія яны прывялі, занадта сумныя, каб маглі настроіць прысутных на вяслы лад. Праўда, зрухі ёсць, але праблем значна больш. Дапусцім, у 1989/90 навучальным годзе ў горадзе плануецца стварыць 8 беларускіх школ. Дасягненне? Без сумнення. Але як выцягнуць такі воз, калі не хапае настаўнікаў, падручнікаў і... вучняў. Пры наўным звужэнні сферы выкарыстання беларускай мовы бацькі не хочуць аддаваць дзяцей у беларускія школы і не бачаць перспектывы ў іх адкрыцці.

Пра нялёгкія шляхі выпраўлення памылак і дэфармацый, дапушчаных у свой час у моўнай сферы, пра крызісную сітуацыю беларускай мовы гаварылі рэктары Белдзяржуніверсітэта Л. Кісялеўскі і Беларускага тэхналагічнага інстытута І. Жарскі. Яны прыйшлі да вываду: без надання дзяржаўнага статусу праблему з мовай вырашыць немагчыма.

Сакратар гаркома партыі П. Краўчанка нагадаў, што перавод мінскіх школ на беларускую мову навучання—гэта толькі пачатак вялікай работы, якая павінна надалей набываць тэмпы. Родная мова ў горадзе павінна жыць паўнакроўным жыццём, загучаць у грамадскіх месцах: на транспарце, у службах быту і жыллёва-камунальнай гаспадаркі, на прадпрыемствах грамадскага харчавання, не гаворачы ўжо пра сферы культуры і народнай адукацыі.

Начальнікі ўсіх упраўленняў гарвыканкома завізіравалі дакументы, якія прадугледжваюць кан-

крэтныя захады па пашырэнні сферы ўжытку роднай мовы. У гарадской газеце «Вячэрні Мінск» адкрываецца завочная школа для тых мінчан, якія жадаюць авалодаць беларускай мовай.

НА БЕЛАРУСКАМОУНАЕ СПРАВАВОДСТВА

На пасяджэнні калегіі Міністэрства культуры БССР разгледжана пытанне аб мерах па пашырэнні ролі беларускай мовы ў развіцці нацыянальнай культуры і мастацтва. Доклад аб праграме пераводу ўстаноў культуры на беларускую мову зрабіў намеснік міністра культуры У. Мавееў. Ішла таксама гутарка аб віртанні роднай мовы ў навучальныя ўстановы, якія знаходзяцца ў сістэме Міністэрства культуры. Абмеркаванні вёў старшыня калегіі, міністр культуры Я. Вайтовіч. Прынята рашэнне аб стварэнні моўнай камісіі з ліку членаў калегіі і работнікаў міністэрства для каардынацыі работы і кантролю за выкананнем пастаноў, якія маюць дачыненне да пераводу ўстаноў культуры на беларускую мову.

ГУЧАЦЬ РОДНАМУ СЛОВУ

У Мінску адбыўся ўстаноўчы з'езд Таварыства беларускай мовы. Выбрана рада таварыства ў складзе 57 чалавек. Старшыней рады ТБМ абраны Н. Гілевіч, намеснікам старшыні—А. Пайлужны, П. Садоўскі, Я. Цумараў. Быў прыняты зварот да народа Беларусі.

Дэлегатаў з'езда вітала намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Мазай. У прыватнасці, яна сказала:

— Апошнім часам усе мы занепакоена абмяркоўваем шматлікія праблемы нашага грамадства: жыцця, тое становішча, у якім апынулася сёння эканоміка і культура краіны.

У ліку гэтых пытанняў, на адным з першых месцаў—пытанне аб лёсе роднай мовы, мовы нашай зямлі і яе народа, таго вялікага скарбу, які мы павінны зберагчы, перадаць нашчадкам, без якога наша існаванне як народа немагчыма. Таму кожнага з нас не можа не хваляваць тое, што беларускае слова ўсё часцей прыходзіць да нашых дзяцей з газет і радыё, а не з вуснаў маці. Тое, што не шануем, не беражам яго як належаць. Тое, што марудлівымі тэмпамі мяняюцца адносіны да роднай мовы.

Н. Мазай падкрэсліла, што ацэнка моўнай сітуацыі ў рэспубліцы ўжо дадзена і вызначаны асноўныя меры па карэннаму паліпшэнню стану роднай мовы. Выявляюцца навучальныя планы агульнаадукацыйных школ, прынята рашэнне аб вывучэнні беларускай мовы ў рускамоўных школах, пачынаючы з першага класа, унесены істотныя змены ў практыку правядзення выпускных экзаменаў, рытууюцца падручнікі і метадычныя дапаможнікі. У педагагічных інстытутах, універсітэтах уводзяцца ўступныя экзамены па беларускай мове і літаратуры. Мяркуюцца з новага навучальнага года перайсці да выкладання на беларускай мове ўсіх гуманітарных і грамадскіх дысцыплін. Упершыню ўводзіцца абавязковы курс вывучэння беларускай мовы ў тэхнікумах.

Пры Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР і Саюзе пісьменнікаў БССР працуе школа «Юны літаратар». У Беларускай дзяржаўнай універсітэце імя У. І. Леніна адкрыта вячэрняе аддзяленне па спецыяльнасці «Беларуская мова і літаратура», арганізавана кафедра метадыкі выкладання беларускай мовы, павялічаны прыём студэнтаў на гэтую спецыяльнасць у педагагічныя інстытуты.

Міністэрствам культуры БССР на 1988—1989 гады заключаны дагаворы дзяржаўнага заказу на стварэнне і пастаноўку твораў беларускіх аўтараў, распачата падрыхтоўка да стварэння тэатральных труп, якія працуюць на беларускай мове.

На рэспубліканскім тэлебачанні і радыё арганізаваны новыя рубрыкі і цыклы перадач па праблемах развіцця і павышэнню ролі беларускай мовы ў духоўным жыцці рэспублікі.

Гэта адзін бок справы.

Па-другое, неабходна пачаць сур'ёзную і канкрэтную практычную работу па пашырэнню сферы ўжывання беларускай мовы. Бо родная мова гэта не толькі выкладанне ў школе, але размова ў сям'і, на вуліцы, у дзіцячым садку малых і дарослых на працы, ужыванне роднай мовы органамі дзяржаўнага кіравання.

Зараз важным пытаннем, якое абмяркоўваецца вельмі актыўна, з'яўляецца вызначэнне статусу беларускай, рускай і іншых моў у нашай рэспубліцы.

Патрабуе значна большай увагі асветніцкай, тлумачальнай праца сярод насельніцтва рэспублікі, каб данесці да сэрца і розуму кожнага вельмі роднай мовы, адказнасць за яе будучыню, пашану да яе.

Па сваёй сутнасці праграмамі адраджэння беларускай мовы, нашай нацыянальнай культуры павінны стаць рэспубліканскія праграмы «Родная мова» і «Спадчына», распрацоўку якіх вядуць дзяржаўныя, навуковыя і грамадскія арганізацыі.

Яны патрабуюць ад усіх, хто неабякава да лёсу роднай мовы, карпатлівай паўсядзённай працы—працы дзяржаўнай, навуковай, асветніцкай, прапагандыскай.

Улічваючы гэтыя акалічнасці, а таксама пажаданні грамадскасці, і ствараецца Рэспубліканскае таварыства беларускай мовы. Сваёй галоўнай мэтай таварыства ставіць пашырэнне ўжытку беларускай мовы ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, усебаковае яе развіццё, захаванне яе самабытнасці і чысціні, зберажэнне і развіццё нацыянальнай культуры і народных традыцый.

МНОГА ГАДОЎ сталіца Беларусі падтрымлівае сувязі з гарадамі-пабрацімамі ў Злучаных Штатах Амерыкі — Дэтройтам. Гарады абменьваліся дэлегацыямі, мастацкімі калектывамі. Вось і нядаўна ў Мінску пабыла амерыканская дэлегацыя. Прызнаюся, што рэдакцыйнае заданне напісаць аб сустрэчы з гасцямі з Дэтройта, не вельмі мяне ўзрадавала. Колькі ўжо было такіх сустрэч. І ніякай карысці, акрамя магчымасці зрабіць паездку ў іншую краіну за кошт гарадской казны кіраўнікам гарадоў, ні мінчанам, ні жыхарам Дэтройта яны не прыносялі.

На гэты раз усё было інакш. Перамены, якія адбываюцца ў нашай краіне, перабудова жыцця савецкага грамадства пачалі аказваць уплыў і на традыцыйна існуючую сістэму сувязей гарадоў-пабрацімаў. Гасці з ЗША прыехалі не проста з візітам дружбы, а з канкрэтнымі дзелавымі прапановамі, канчатковай мэтай якіх з'яўляецца наладжанне трыва-гулькіх узаемавыгадных эканамічных сувязей прамысловых прадпрыемстваў Мінска з рознымі фірмамі ў Дэтройце. Гэтая мэта вызначыла і склад амерыканскай дэлегацыі — кіраўнікі Асацыяцыі дзелавых колаў Дэтройта. І тут гасцей сустракалі прадстаўнікі Дзяржплана і Гандлёва-прамысловай палаты рэспублікі.

Праграма знаходжання дэлегацыі ў беларускай сталіцы была вельмі несвычайнай. За пяць дзён гасці пазнаёміліся з рознымі бакамі эканамічнага жыцця горада, сустрэліся з групамі вядучых спецыялістаў па будаўніцтву, вытворчасці тавараў народнага спажывання, сферы абслугоўвання, прыгараднага аграпрамысловага комплексу, пабывалі на некато-

рых прадпрыемствах. Нас, журналістаў, запрасілі на апошнюю сустрэчу бізнесменаў Дэтройта з дырэктарамі і галоўнымі інжынерамі вядучых заводаў і вытворчых аб'яднанняў Мінска ў Дзяржплане рэспублікі. Гасцям давясало на гэтай сустрэчы цяжкавата. Паток прапановаў быў настолькі вялікі, што нават проста запомніць іх

не атрымлівалі. Цяпер, ва ўмовах перабудовы эканомікі, кожнае прадпрыемства атрымала права самастойна выходзіць на замежны рынак і траціць заробленую валюту на свайму меркаванню і патрэбах. Гэта значыць, што мы будзем мець магчымасць набыць самае сучаснае абсталяванне, тэхналогіі, што дазволіць вы-

удзельнічаць не толькі невялікія дэлегацыі, а большасць насельніцтва. Шлях да гэтага развіцця эканамічных адносін. Такім жа мэтам паслужыць касмічны тэлемаст паміж Мінскам і Дэтройтам, які мы дамовіліся правесці неўзабаве.

— У мінулым годзе, у час знаходжання ў Дэтройце дэлегацыі з Мінска, наша Асацыя-

гэта бытавыя прыборы, крышталь, гадзіннікі, тканіны, іншыя тавары, нават вашы самазвалы. Дарэчы, ад прадстаўнікоў аб'яднання, якое выпускае гэтыя магутныя аўтамабілі, наступіла вельмі цікавая прапанова ў адрас фірмы «Дэтройт дызель» — аснашчаць беларускія самазвалы яе дызелямі, а затым сумесна прадаваць гэтыя машыны. Ёсць многа іншых ідэй і прапановаў. Хацелася б, каб яны ажыццявіліся ў рэальных кантрактах.

На жаль, да гэтага пакуль шлях не блізкі. І гаспадары, і гасці задаволены сустрэчай, яе вынікамі, але і тыя, і іншыя ведаюць, што на шляху да іх ажыццяўлення стаяць пакуль жорсткія таможныя абмежаванні на ўвоз тавараў з СССР, прынятыя ўрадам ЗША яшчэ ў гады «халоднай вайны».

Дзіяна Эджкамб паказала нам копію пісьма дзелавых людзей штата Мічыган прэзідэнту ЗША Джорджу Бушу з настойлівым патрабаваннем прадаставіць Савецкаму Саюзу рэжым найбольшага спрыяння ў гандлі.

— Мы добра ведаем, што такія пісьмы прыходзяць цяпер да прэзідэнта з усіх канцоў краіны, — гаворыць Дзіяна Эджкамб. — І няма сумнення, што так званая «папраўка Джэксана-Вэніка» будзе неўзабаве адменена. Мы і так ужо даволі многа ўпусцілі ў адносінах з вашай краінай, уступілі свае пазіцыі заходнеўрапейскім краінам. І нельга дапусціць, каб магчымасці эканамічнага і гандлёвага супрацоўніцтва былі зноў упушчаны. Гэта супрацоўніцтва будзе выгадна ўсім.

Рыгор ФАМЕНКА.

ПАБРАЦІМСКІЯ СУВЯЗІ: ІДЭІ І ПРАПАНОВЫ

НЕ ЎПУСЦІЦЬ ВЫГАДНЫЯ МАГЧЫМАСЦІ

не было магчымасці. Таму яны папрасілі гаспадароў усё напісаць, каб можна было на пасаджэнні Асацыяцыі дзелавых колаў Дэтройта падрабязна дадаць пра іх усім членам і знайсці зацікаўленых партнёраў.

Жаданне кіраўнікоў прадпрыемстваў прадаць сваю прадукцыю за мяжу зразумелае, асабліва цяпер, калі ўсе працуюць ва ўмовах гасразліку. Але ці не збедніць гэта і без таго небагатыя прылаўкі нашых уласных магазінаў?

— Гэтага баяцца не трэба. Нават, наадварот, продаж нашых вырабаў на экспарт прынясе выгаду спажывателю, — растлумачыў прадстаўнік вытворчага аб'яднання «Атлант» па выпуску халадзільнікаў Леанід Калугін. — Раней прадпрыемствам было ўсё роўна, ідзе іх прадукцыя на экспарт ці не. Ніякіх жа выгад ад гэтага яны

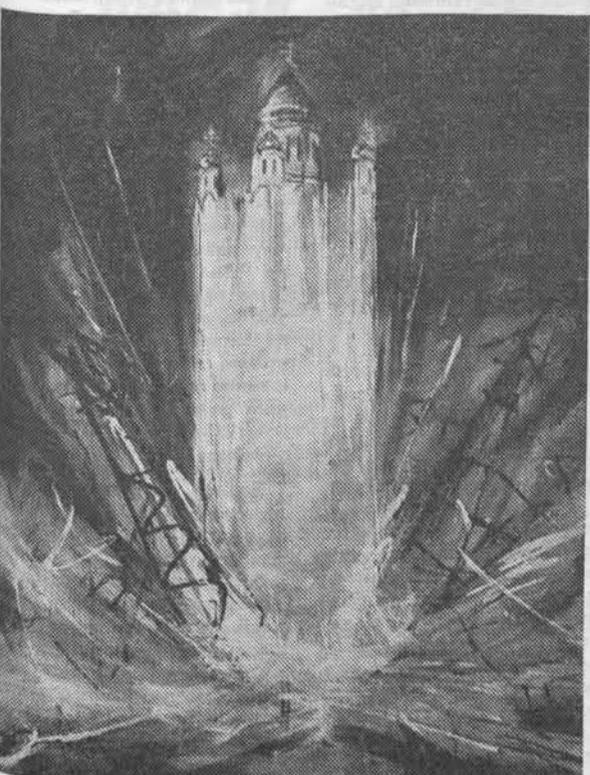
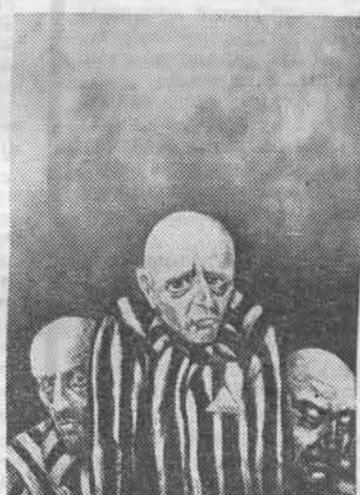
пускаць для нашых спажывоў тавараў больш і лепшай якасці.

Ну а што дала гэтая паездка нашым гасцям? Адзін з членаў дэлегацыі, Алан Кірылюк, — унук нашага суайчынніка, які пакінуў Радзіму яшчэ да рэвалюцыі. Цяпер Алан — прэзідэнт будаўнічай фірмы «Кірко». Ён і ўзяўся першы адказаць на гэтае пытанне.

— Як вы разумееце, у мяне ў гэтай справе асаблівы інтарэс. Мае продкі, карані, звязваюць мяне з гэтай зямлёй. І, вядома ж, хочацца, каб паміж нашымі краінамі наладзіліся як мага больш цесныя адносіны ва ўсіх галінах, — растлумачыў Алан Кірылюк. — Што тычыцца іншых дзелавых людзей Дэтройта, то ўсе яны лічаць прамыя вытворчыя і гандлёвыя сувязі з Мінскам вельмі выгаднай справай. Нам час узнімаць пабрацімскія сувязі на новым узровень, каб у іх

цяг праранавала сустрэцца з прамыслоўцамі са штата Мічыган, — працягнуў размову старшыня Савета дырэктароў Асацыяцыі Вільям Кадліп. — Мы не вельмі спадзяваліся на поспех, але адразу ж атрымалі згоду. Для нас гэта быў наглядны прыклад таго, як хутка старэюць нашы ўяўленні аб савецкіх людзях. Так з'явілася магчымасць перавесці традыцыйныя культурныя сувязі на дзелавое супрацоўніцтва, ча-му вельмі моцна садзейнічае ваша новае палітычнае мысленне.

— У час наведання мінскіх прадпрыемстваў мы бачылі вельмі многа тавараў і вырабаў, якія нягледзячы на вострую канкурэнцыю, можна было б з поспехам прадаваць у ЗША, — дадаў яны сваіх калег кіраўнік дэлегацыі, прэзідэнт Асацыяцыі Дзіяна Эджкамб. —

Назва гэтай выстаўкі адразу прыцягвае ўвагу — «Сталін: учора, сёння, заўтра». Выстаўка мастацкая. Але не мастацкія вартасці прадстаўленых работ (хаця і яны вельмі важныя) сталі для наведвальнікаў галоўным. Экспазіцыя носіць яўна выражаны палітычны характар, а гэта сёння асабліва вабіць людзей. Выстаўка прыехала ў Мінск з Ленінграда з дапамогай аднаго з ленінградскіх кааператываў. У сталіцы Беларусі яе прыняў выставачны салон рэспубліканскага Палаца культуры прафсаюзаў. Трэба дадаць, што сярод аўтараў работ ёсць і беларускія мастакі. Жывапіс, скульптура, графіка — усё тут у першую чаргу скіравана на выкрыццё антыгуманізму, разбуральнай сілы сталіншчыны як палітычнай, грамадскай з'явы, а потым рыс яе галоўнага носьбіта і апалагета «бацькі ўсіх народаў» — Сталіна. Як і трэба было чакаць, адносіны наведвальнікаў да экспазіцыі не аднолькавыя, часам нават дыяметральна процілеглыя. Пра гэта вельмі выразна сведчаць запісы ў кнізе водгукў, расказы супрацоўнікаў палаца. Сярод тых, хто станоўча ацэньвае экспазіцыю — людзі розныя. Ёсць сярод іх ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, настаўнікі, рабочыя. Але няма і крытычных заўваг. Многія шкадуць, што выстаўка не поўнаасцю адпавядае сваёй назве, бо з'яўляецца толькі гістарычным пласты, а якія могуць быць правыя сталінізму сёння, тым больш заўтра, мастакі так і не здолелі скалазіць. Калі ж быць уважлівым, то іх пэўныя рысы праступаюць нават і ў рэакцыі на выстаўку саміх наведвальнікаў. Напрыклад, калі з аднаго боку чыста «сталінісцкае» пажаданне «ўпачы» арганізатарам выстаўкі ў лагеры, то з другога, здавалася б, «антысталінісцкае» — «смерць сталіністам», але такое ж жорсткае, нецярпімае да іншадумства, як і першае. Развітацця з мінулым нялёгка, нават, калі гэтага і вельмі хочацца. Ачышчэнне не прыходзіць само па сабе. Патрэбна велізарная работа думкі і пачуццяў. Выстаўка, пра якую мы расказваем, дапамагае ў гэтым. **НА ЗДЫМКАХ: М. КОПІН. «Вялікае пахаванне»; А. КІР'ЯНАЎ. «37-мы год»; Ю. ГАЛЕЦКІ. «Узлёт».**

ГАРАДЫ БУДУЧЫНІ

У Мінску, у інстытуце «Белдзяржпраект», адкрылася выстаўка, дзе можна пазнаёміцца з найноўшымі ідэямі і дасягненнямі беларускіх архітэктараў. У экспазіцыі многа цікавага — праектаў жылых і грамадскіх будынкаў, але большасць з іх яшчэ чакаюць увасаблення.

Як сведчыць выстаўка, перспектыўная праграма прадугледжвае рост патрабавальнасці да якасці сучаснай кватэры. І вырашэнне гэтай праблемы нельга ўскладаць толькі на індустрыяльнае домабудаванне. Шырокае прыцягненне працоўных калектываў, асобных грамадзян да індывідуальнага будаўніцтва, паскорыўшы выкананне праграмы ў цэлым, забяспечыла б і большую разнастайнасць жыллёвай забудовы. А цікавыя праекты для індывідуалаў ёсць.

Архітэктары Беларусі прапануюць нямаля праектаў і па малапапулярных, па вышынных дамах з новымі прасторнымі секцыямі кватэр. Думаюць яны звяртацца і да «адраснага» будаўніцтва, як робіцца ў многіх сацыялістычных краінах, гэта значыць з улікам даных аб сям'і будучых нажываўцаў.

Сёння большасць гарадоў рэспублікі забудовуюцца па добра прадуманых генеральных планах. Якасць беларускага горадабудаўніцтва высокая каціроўца ў краіне. Напрыклад, Генеральны план забудовы Мінска, зацверджаны ў 1982 годзе, адзначаны прэміяй Савета Міністраў СССР.

Дасягнуць жаданага дазволіць разнастайнасць форм пры рацыянальнай планіроўцы, ператварэнне магутнасцей індустрыяльнага домабудавання ў гібкую вытворчую сістэму.

ПІШУЦЬ ЗЕМЛЯКІ

ЦІ МОЖНА ДАПАМАГЧЫ?

Дарагія Суродзічы!

Гадамі збіралася напісаць да Вас, але баялася, каб не нарабіць вам шкоды і прыкрасьцяў. Паколькі ў вас абставіны змяніліся, дзякуючы вашаму савецкаму правадніку Міхаілу Гарбачову, дык я і карыстаю цяпер з гэтае нагоды.

Я хачу перадусім ведаць, чаму назоў нашае краіны «Беларусь» пазбаўлены статусу быць знымым па-за межамі нашае радзімы. Чаму наш назоў узяты з расейскае мовы «Белоруссия», што ў транслітэрацыі ў ангельскай мове звучыць як «Byelorussia»? Пад гэтым апошнім нас уважаюць за рускіх. Нават пасьмейваюцца над намі і жартуюць і пытаюць, ці ёсць сярод нас чырвоныя, чорныя або зялёныя рускія (Are there red Russians, black Russians, or green Russians among you?).

Некаторыя асяродкі ў ЗША ўжо адкінулі чужацкі назоў і ўжываюць наш арыгінальны назоў «Беларусь», і паверце мне, што людзі зьвяртаюцца да нас з пашанай і просяць інфармацыі аб нашым краі, нашай культуры, нашай гісторыі, нашых звычаях і нашай кулінарыі. Многія пытаюць, дзе можна дастаць падручнік беларуска-ангельскай мовы, або ангельска-беларускі слоўнік, або Біблію ў беларускай мове, або хоць бы малітвы па-беларуску ды і кухню па-беларуску.

Мы на эміграцыі ня маем магчымасьці задаволіць просьбы патрабуючых, і было б вельмі пажаданым, каб вы там з Менску прыйшлі нам на помач. А ці не маглі б вы распачаць сэкцыю ў «Голасе Радзімы» пад загалоўкам «Вучымся гутарыць па-беларуску» ці штось падобнае для тых, што імкнуцца навучыцца чытаць і пісаць па-беларуску. Асабліва патрэбна гэта для нашага маладняка.

Дзякуй за ўвагу. Спадзяюся на ваш водгук на вышэй сказанае ў «Голасе Радзімы».

З пашанай,
Чыкага, ЗША.

Ніна ЖУК.

АД РЭДАКЦЫІ: нас зацікавіла прапанова аўтара ліста наконт публікацыі ў газеце старонкі ці секцыі для моладзі «Вучымся гутарыць па-беларуску». Паколькі справа гэта важная і не такая простая, то хацелі б параіцца з чытачамі. Ці сапраўды патрэбна яна? Якой павінна быць секцыя? Ніна Жук выступіла з добрай, на наш погляд, ініцыятывай. І калі яна атрымае падтрымку іншых чытачоў «Голасу Радзімы», рэдакцыя зробіць усё неабходнае, каб дапамагчы тым, хто хоча навучыцца гаварыць па-беларуску.

У КАМІСІІ СВЯШЧЭННАГА СІНОДА

АДНАВІЦЬ ДОБРАЕ ІМЯ

У Маскоўскай Патрыярхіі пад старшынствам мітрапаліта Растоўскага і Новачаркаскага Уладзіміра адбылося першае пасяджэнне Камісіі Свяшчэннага Сінода па вывучэнню матэрыялаў, якія адносяцца да рэабілітацыі духавенства і міран Рускай праваслаўнай царквы, рэпрэсаваных у гады сталінізму.

З просьбай расказаць аб рабоце Камісіі я звярнуўся да члена Камісіі настаіцеля Свята-Аляксандра-Неўскай царквы Мінска, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны пратэра Віктара БЕКАРЭВІЧА.

— Камісія мела меркаванне аб задачах, што ставіцца перад ёй, аб мэтах і метадах яе работы, аб крыніцах звестак, што паступаюць у Патрыярхію, а таксама аб магчымым і жаданым супрацоўніцтве ў гэтай справе з дзяржаўнымі і грамадскімі арганізацыямі.

Зыходзячы з жадання зняць са службыцеляў царквы, хто быў рэпрэсаваны, усякі цень падазрэння ў іх нелаяльнасці да Савецкай дзяржавы ці варожасці да яе народа і Айчыны, падазрэнняў, што ўнікалі раней у сувязі з іх свяшчэнным санам і рэлігійнымі перакананнямі. — удзельнікі сходу палічылі неабходным звярнуць увагу на прынцыповае адрозненне паміж рэабілітацыяй грамадзянскай і аднаўленнем добрага імя свяшчэнніка ці недужоўнай асобы, якія сумленна выконвалі перад грамадствам свой рэлігійны абавязак.

Усе, хто бязвінна пацярпеў за веру і імя Хрыстова, не маюць патрэбы ў рэабілітацыі з рэлігійна-маральнага пункту гледжання. Яны дастойныя ўшанавання царквой як пакутнікі ці спаведнікі. Што тычыцца грамадзянскай рэабілітацыі, то гэта

перш за ўсё задача дзяржавы і грамадства ў цэлым, якія ў наш час ставіць сваёй мэтай аднавіць дзеля праўды сумленнае імя сваіх грамадзян, якія бязвінна пацярпелі.

Царква пры ўзвжанням падыходзе да гэтай складанай праблемы гатова аказаць садзейств пры вырашэнні грамадствам гэтай высакароднай задачы.

Мы рады саўдзельнічаць у працэсе абнаўлення і будаўніцтва прававой дзяржавы і грамадства.

У адрас Камісіі паступаюць шматлікія просьбы веруючых аб аказанні дапамогі самім пацярпеўшым ці іх сваякам. Камісія пераканана ў тым, што хаця царква і не нясе адказнасці за рэпрэсіі і юрыдычна не абавязана выплачваць страты тым, хто пацярпеў, але архірэй, кіруючыся духам евангельскай любові і традыцыйнай міласэрнасці, могуць на месцах знайсці магчымасць адукацыі сродкі ці аказаць іншую дапамогу непасрэдна пацярпеўшым ад рэпрэсіі ці іх прамым сваякам (у першай ступені роднасці), калі апошнія не маюць іншых крыніц існавання ці гэтыя крыніцы яўна недастатковыя.

Удзельнікамі пасяджэння былі таксама разгледжаны пісьмы і запыты, што паступілі на даны час з 29 епархій, наконт рэабілітацыі канкрэтных асоб, удакладнення месцаў іх пахавання ці аказання матэрыяльнай дапамогі сваякам пацярпеўшых. У адпаведныя прававыя дзяржаўныя інстанцыі былі зроблены запыты.

Камісія зьвяртаецца да ўсіх з просьбай садзейнічаць збіранню звестак аб рэпрэсаваных свяшчэннаслужыцелях і недужоўных асобах Рускай праваслаўнай царквы для ўвекавечвання іх памяці.

Іераманах
Серафім ТРАФІМАУ.

ГІСТОРЫЯ БЕЗ ІДЭАЛІЗАЦЫІ

(Працяг.
Пачатак у № 26—27).

Пасля такой заявы «выбранае прадстаўнікі» ўключаюцца ў склад польскага сейма. Разам з тым, ні ў якім разе Польшча не павінна скарыстаць плебісцыт. Апасенні цалкам рэальныя, таму што да вырашэння пытання дапускаліся б больш шырокія слаі насельніцтва, а не толькі памешчыкі і блізкія ім па духу прадстаўнікі маёмасных класаў. Нельга было чакаць жадаемага развіцця падзей і адскікання канстытуцыйнага сейма ў Вільні. Гэта таксама разглядалася як небяспечны крок.

Яшчэ больш цяжка было «агрунтоўваць» прэтэнзіі Поль-

склад Рэчы Паспалітай і былі адарваны.

Для ўмацавання «польскага панавання» неабходна паланізацыя беларускага насельніцтва, і гэта трэба пачаць неадкладна, праяўляючы пры гэтым гібкасць, паслядоўнасць і напорыстасць. Паланізацыя можа разлічваць на поспех перш за ўсё таму, што беларусы не з'яўляюцца самастойнай нацыяй. Да таго ж няма геаграфічных і геалагічных перадамоў для ўтварэння беларускай дзяржаўнасці. Мелася на ўвазе адсутнасць натуральных межаў, зручных шляхоў зносін, неўраджайныя глебы і суровы клімат, поўная адсутнасць карысных выкапняў, што якраз асаб-

паклаў патрабаванне аб адраджэнні Рэчы Паспалітай, «аднаўленні парушанай гістарычнай справядлівасці». Гэтая ідэя атрымала ўвасабленне ў праекце мірнага дагавора паміж Польшчай і Савецкай Расіяй, распрацаваным міжведамасным падрыхтоўчым бюро да мірнай канферэнцыі, якое кіравалася ўстаноўкамі ўрада. Праўда, міжы 1772 года лічыліся максімальнымі патрабаваннямі. Калі ж іх не ўдасца адстаяць, то згодна з сакрэтным рашэннем ўрада ад 8 сакавіка 1920 года, польская дэлегацыя на перагаворах павінна вылучыць пытанне аб «лініі бяспекі» як мінімальным патрабаванні. Лінія бяспекі па сутнасці справы —

ЯШЧЭ АДНА АЛЬТЭРНАТЫВА

шчы на землі на ўсход ад Бярэзіны і Заходняй Дзвіны. Там і католікаў значна менш, і «польская люднасць» амаль ужо непрыкметная. Калі польскім войскам удалася выйсці да межаў 1772 года, разважалі ідэалагі «Стражы крэсавой», тады запатрабуецца вылучэнне новых дзяржаўна-прававых форм — стварэнне звязаннага з Польшчай уніяй беларускага княства са сталіцай у Мінску. У гэтай справе Польшчы павінны дапамагчы беларускія арганізацыі, якія, выступаючы пад флагам аб'яднання беларускіх земляў, запатрабуюць ад Савецкай Расіі «неўмяшання ў справы Беларусі». Польшчы ж адводзіцца высакародная місія абаронцы беларускага народа, гаранта ажыццяўлення яго гістарычных спадзяванняў. На думку «Стражы крэсавой», «...гэта не толькі зменшыла б прэтэнзіі Расіі ў адносінах да зямель, занятых у сучасны момант польскімі войскамі, але і перанесла б мяжу спрэчных тэрыторый на некалькі соцень кіламетраў далей на ўсход. Гэта дало б магчымасць перайсці ў адносінах да Расіі да наступальнай тактыкі...»

Якія ж павінны быць адносіны да беларускіх арганізацый, што маюць друкаваныя органы, збіраюць з'езды і г.д. і выступаюць за незалежную беларускую дзяржаву? Польшчы не могуць задавальняць патрабаванні Рады БНР аб «дзяржаўнай незалежнасці» Беларусі. Але беларускі рух не варта ігнараваць, хаця ён ідзе пад «дэмаггічнымі лозунгамі» і «займаецца штучнай прапагандай». «Страж крэсова» бачыла слабыя беларускія арганізацыі і лічыла, што ў іх няма магчымасцей, каб рэалізаваць пастаўленыя мэты. Адсюль, будучы занадта слабымі, каб сур'ёзна думаць аб дзяржаўнай самастойнасці, жадаючы таго ці не, яны будуць вымушаны шукаць падтрымкі альбо ў Польшчы, альбо ў Расіі. Прапагандысцкія намаганні павінны весіцца ў тым плане, што адзінай такой апорай можа быць толькі Польшча, якая павінна дыктаваць сваю волю. Беларускі рух не павінен развівацца насуперак інтарэсам Польшчы. Больш таго, ён павінен кантралявацца, карэкціравацца «польскімі элементамі, задача якіх стаць на чале руху». У той жа час неабходны і ўступкі «беларускім дзеячам»: напрыклад, супрацоўніцтва з імі ў галіне самакіравання, прадстаўленне сродкаў на культурна-асветніцкую дзейнасць і інш.

Як Антанта, так і Расія павінны быць пастаўлены перад фактам, які сведчыў бы аб тым, што тэрыторыі, занятыя польскімі войскамі, не з'яўляюцца часова акупіраванымі, а складаюць частку Польскай дзяржавы і ўсякія спробы аддзяліць іх ад Польшчы сустрачаюцца з яе боку энергічны адпор. Польшча, маўляў, вяртае землі, якія ўваходзілі некалі ў

ліва важна для забеспячэння гаспадарчай самастойнасці.

Падзел беларусаў на католікаў і праваслаўных разглядаўся ў якасці фактара, які паралізуе нацыянальную інтэграцыю. Католіцызм і праваслаўе, што падзялілі народ па веравызнанню, адзін з фактараў, які «перашкаджае абуджэнню пачуцця нацыянальнай адасобленасці», гэта тая сіла, якая садзейнічае альбо паланізацыі, альбо русіфікацыі беларускага народа. «...3 мільёны беларусаў-католікаў, падрыхтаваны да поўнай паланізацыі (часткова яны ўжо апалечаны), астатнія 9 мільёнаў — праваслаўныя — падрыхтаваны да поўнай русіфікацыі», — лічыла «Страж крэсова». Апалечванне беларусаў-католікаў — натуральны, гістарычна абумоўлены працэс і, наадварот, фарміраванне беларускай нацыі — працэс ненатуральны.

Зрэшты, разам з паланізацыяй усё ж дапускалася ў нейкай меры і развіццё «нацыянальнай самасядомасці» беларусаў, праўда, у адным напрамку: беларусы павінны як мага глыбей усвядоміць сваё адрозненне ад рускіх і ўсяляк змагацца з уплывам Усходу, з усходняй культурай, з элементамі рускай цывілізацыі. Беларусі з Расіяй не па дарозе. Католіцкае насельніцтва Міншчыны павінна стаць аб'ектам паскоранай паланізацыі. Праваслаўныя павінны «вызваліцца» з-пад рускага ўплыву. Тут і ўвядзенне лацінскага алфавіта, і «самавызначэнне» праваслаўнай царквы Беларусі, гэта значыць аддзяленне яе ад Масквы, і антыруская прапаганда, і культурна-асветная работа гэтага ж напрамку, і г. д. Такім чынам, адна з важнейшых палітычных задач — вызваленне праваслаўных беларусаў ад рускага ўплыву. Самая галоўная небяспека — з пункту гледжання інтарэсаў Польшчы — гэта цяга беларусаў да Усходу. «Дэрусіфікацыя» — аснова трываллага ўплыву Польшчы на захопленых землях. Інакш насельніцтва будзе ўяўляць сабою «дэзарганізуючы і незадаволены элемент». Надзвычай нізкі ўзровень культуры беларускага народа аблягчае выкананне гэтай стратэгічнай задачы.

Новыя прапановы Савецкай Расіі аб спыненні вайны і заключэнні міру, зробленыя ў канцы 1919 — пачатку 1920 гадоў, якія сустралі падтрымку антываеннага і рэвалюцыйнага руху ў Польшчы, запатрабавалі ад польскага ўрада «мець у запасе» праект умоў, на якіх павінен грунтавацца мірны трактат. Рашэнні польскага ўрада. дыпламатычныя і іншыя дакументы наконт гэтага адлюстравалі мэты вайны і ўмовы мірнага ўладжвання канфлікту, качэпчыю межаў Польскай дзяржавы, адносіны да правоў іншых нацый.

У аснову перагавораў аб заключэнні міру, прапанаванага Савецкай Расіяй, польскі ўрад

новы варыянт тэрытарыяльных прэтэнзій Польшчы. Яна павінна была прайсці недзе паміж лініяй фронту і межамі 1772 года, адпавядаць стратэгічным, эканамічным і адміністрацыйным інтарэсам Польшчы. Зноў-такі прынцып этнічных межаў адхіляўся. Пад выкладам абароны ваенных, эканамічных і палітычных інтарэсаў Польшча мела намер захапіць чужыя землі да Дняпра і нават на ўсход ад гэтага рубяжа. Расія павінна была даць права «вольна выказвацца адносна сваёй дзяржаўнай прыналежнасці насельніцтву, якое жыло на тэрыторыі між лініяй бяспекі і межамі 1772 года».

Дакумент адлюстравваў не пазіцыі асобных партый і асоб, а меркаванне ўрада, афіцыйную лінію паводзін дыпламатаў на магчымых канферэнцыі, якая, дарэчы, не адбылася па віне польскага боку, які рыхтаваўся да новага этапу вайны і таму ўсяляк перашкаджаў перагаворам.

Пастаянна заяўляючы аб прастойнае дзяржаўнае існаванне польскія палітыкі не хацелі лічыцца з тым, што такія ж правы маюць і народы-суседзі. Экспансія несумяшчальная з прынцыпамі самавызначэння і раўнапраўя народаў. Польшчы ўрад спасылаўся на гэты прынцып, калі было выгадна, і не жадаў прымяняць іх у адносінах да іншых народаў ці тэрыторыяў іх адвольна.

Само адраджэнне Польскай дзяржавы было выяўленнем права польскага народа на самастойнае дзяржаўнае развіццё, выпраўленнем гістарычнай несправядлівасці, у выніку чаго Польская дзяржава знікла на карце Еўропы. Дэкрэтам ад 28 жніўня 1918 года Савецкі ўрад аб'явіў аб неспраўдлівасці дагавораў паміж Расіяй, Прусіяй і Аўстра-Венгрыяй аб падзеле Польшчы, тым самым яшчэ раз пацвердзіўшы права польскага народа на самавызначэнне, на стварэнне суверэнай нацыянальнай дзяржавы. Ануляванне дагавораў аб падзеле Рэчы Паспалітай зусім не было прызнаннем у новых умовах законнасці межаў Польскай дзяржавы, якія яна мела ў мінулым. Гэта азначала б парушэнне правоў іншых народаў, якія некалі ўваходзілі ў склад Рэчы Паспалітай — беларусаў, украінцаў, літоўцаў.

Згодна з праектам мірнага дагавора Савецкая Расія павінна была прызнаць той парадак, які ўсталяе на беларускіх і ўкраінскіх землях Польшчы, а таксама адмовіцца ад усялякага спроб аказаць уплыў на фарміраванне палітычных і грамадскіх адносін на гэтых землях». Савецкі ўрад павінен быў адмовіцца «ад ўсякіх правоў на землі, што ўваходзілі ў склад Польшчы ў 1772 годзе».

Вадзім КРУТАЛЕВІЧ
[Заканчэнне будзе].

АДЗІНАЯ БАЯВАЯ СЯМ'Я

ДАПАМОГА НАСЕЛЬНІЦТВА ПАРТЫЗАНАМ БЕЛАРУСІ У БАРАЦЬБЕ СУПРАЦЬ НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ

ных паводзін, а іншы раз і марадзёрства да партызан прыма- ляс самыя строгія меры, аж да расстрэлу.

Здача хлеба была добраах- вотнай. Па ўласнай ініцыятыве правялі збор прадуктаў для партызан жыхары вёсак Шыль- вы, Забярэззе, Паташня Юра- цішкаўскага раёна Баранавіч- кай вобласці. Напрыклад, сяля- не вёскі Крупля здалі атраду імя Аляксандра Неўскага летам і восенню 1943 года звыш 200 пудоў жыта, 100 пудоў бульбы, шмат сухароў. У выніку добра- ахвотнай здачы сялянамі хлеба ў Гомельскай вобласці толькі атрад «Мсцівец» нарыхтаваў 2 тысячы пудоў збожжа, атрад імя Чапаева — 2,5 тысячы пу- доў, атрад імя Кірава — 1 ты- сячу пудоў. Мясцовыя жыхары дапамагалі таксама забяспеч- ваць партызан соллю, меды- каментамі, мылам. З дапамогай жыхароў вёсак Хоцінава і Ня- жароўка Слуцкага раёна з ня- мецкіх складоў гарадскога па- сёлка Урэчка было вывезена да партызан 1 200 тон солі, 600 кі- лаграмаў круп, 1 400 — мукі. Многа медыкаментаў і перава- зачных матэрыялаў атрымалі народныя мсціўцы ад жыхароў Мінска і іншых гарадоў рэспублі- кі.

Насельніцтва клапацілася і аб раненых партызанах, прадастаў- ляла ім жыллё, дапамагала на- ладжваць партызанскія шпіталі. З першых дзён акупацыі дапамагала раненым савецкім воінам, а затым партызанам жыхарка вёскі Шостая брыга- да Любанскага раёна Марфа Мігун. Цэлую зіму ў яе доме быў партызанскі шпіталь.

Часта сяляне збіралі для ра- неных малако, масла, мяса, яйкі, мёд, бялізну. Такую іні- цыятыву правялі, напрыклад, сяляне вёсак Гутка, Рэчкі, Руд- ня Целяханскага раёна Пінскай вобласці.

Сяляне часта прыходзілі на дапамогу партызанам у самыя крытычныя моманты. Партызан- ская брыгада імя Чапаева (Ві- цебская вобласць) тры тры сутак вяла няспынную баю, сілы былі на зыходзе. І тады жыхары бліжэйшых вёсак, пасёлка Кук-

шынава, мястэчка Варонічы і іншых прабраліся на ба- явыя пазіцыі і прынеслі пра- дукты, адзенне.

Дарэчы, насельніцтва ў боль- шасці выпадкаў па ўласнай іні- цыятыве праводзіла збор усяго неабходнага для абмундзіра- вання байцоў. Насельніцтва Ушацкага раёна, напрыклад, перадало партызанам у 1943 го- дзе 500 кажухоў, 700 пар валё- нак, 150 пар скуранага абутку, 250 метраў палатна і г. д.

Сапраўдным гераізмам быў удзел жыхароў Беларусі ва ўзбраенні партызанскіх атрадаў. Яны збіралі на палях баёў, што прайшлі ў Беларусі летам 1941 года, зброю, боепрыпасы і пе- радавалі іх народным мсціўцам. Нярэдка хавалі зброю, і потым з ёю самі прыходзілі ў атрады.

Сотні вінтовак, дзесяткі аў- таматаў, кулямётаў, тысячы па- тронаў перадалі партызанам Мінскага злучэння жыхары вё- сак Рубяжы, Пасека, Сінягава, Гасціно, Салон Старадарожска- га і Любанскага раёнаў. У Ві- цебскай вобласці 80-гадовы Пётр Шчэрбін аздаў партызан- ской брыгадзе С. Кароткіна 8 вінтовак і 400 патронаў, схаван- ных у лесе. Дуня Мяцеліца пры- пасла для партызан 15 вінто- вак і 500 патронаў, якія былі закапаны пад акном яе дома. Калгаснікі С. Осіпаў, І. Букаты перадалі магільёўскім партыза- нам 2 станковыя і 5 ручныя ку- лямётаў, аўтамат, дзесяткі він- товак, тысячы патронаў, сотні мін і гранат. Жыхар вёскі Старое Сяло Клічаўскага раёна Іван Кірын адшукаў у вёсцы Бя- рэніне 45-міліметровую гарма- ту, акрамя таго, перадаў парты- занам 2 станковыя і 2 руч- ныя кулямёты, да 30 тысяч па- тронаў. Сярод тых, хто дастаў- ляў партызанам зброю і бое- прыпасы, былі 86-гадовы ляснік з вёскі Гасціно Старадарожска- га раёна Мікіта Шэшка, 99-га- довы жыхар вёскі Кулленка Крупскага раёна А. Макарэвіч і іншыя.

Нярэдка савецкія патрыёты смяртэльна рызыкавалі, каб здабыць для партызан зброю і боепрыпасы. Так, сялянка з Па- рэчка Расонскага раёна Віцеб-

скай вобласці Е. Карпенка вы- крала ў гітлераўца скрыню па- тронаў і перадала партызанам. Фашысты схпілі Еўдакію Анд- рэўну. «Вы, каты, усё роўна будзеце знішчаны Чырвонай Арміяй і партызанамі», — кі- нула ім у твар беларуская па- прыётка перад смерцю.

Неацэнную дапамогу парты- занам аказвалі жыхары вёскі, знаёмыя са сялярнай і каваль- скай справай. Яны рамантавалі, а іншы раз рабілі новую зброю, выраблялі дэталі да пі- сталетаў, аўтаматаў ці кулямё- таў, да вінтовак. Сапраўднай зброянай майстэрня дзейнічала ў доме братаў А. і Ф. Валасе- вічаў з вёскі Канстанцінава Мядзельскага раёна Вілейскай вобласці. Вінтоўкі, аўтаматы, адрамантаваныя імі, безадмоў- на дзейнічалі.

З дапамогай мясцовага на- сельніцтва партызанам стваралі абарончыя збудаванні, аэра- дромы, пасаданчыя пляцоўкі і іншыя ваенныя аб'екты. Толь- кі ў Лепельскай зоне дзейнасці партызан у час барацьбы з карнікамі ў будаўніцтве акупаў і абарончых рубяжоў удзельні- чала 15 тысяч чалавек. Летам 1942 года жыхары вёсак Ста- расека, Загалле, Альбінск, Ка- лінаўка, Ніжын, Скаўшын, Су- хая Міля, Убібачкі і іншых удзельнічалі ў будаўніцтве партызанскага аэрадрома ва ўро- чышчы Зыслаў Любарскага ра- ёна. У Пінскай вобласці летам 1943 года каля 5 тысяч сялян з вёсак Чаланец, Пузічы, Навіны, Рахавічы, Гоцкі, Бярэзнікі, Гры- чынавічы, Вейна, Цімашэвічы і Хорастава таксама дапамагілі партызанам пабудоваць аэра- драм у ваколіцах вёскі Навіны.

Цяжка было б абысціся парты- занам і без сувязных, гарад- скіх і сельскіх жыхароў, якія, нярэдка рызыкауючы сваім жыц- цём забяспечвалі мсціўцаў звет- скамі аб праціўніку. Каштоў- ныя разведвальныя даныя да- стаўлялі партызанам шэсць ся- сцёр Хаўранковых з вёскі Ган- чавічы Шклоўскага раёна Магі- лёўскай вобласці. Адна з іх, Надзея, была расстраляна гіт- лераўцамі ў верасні 1942 года,

другая, Марыя, трапіўшы ў фа- шысцкія засценкі, пасля неча- лавечых катаванняў была па- вешана ў Оршы.

Насельніцтва часта ўдзельні- чала ў баявых аперацыях на- родных мсціўцаў — разгроме варожых гарнізонаў, «крэйкавай вайны», знішчэнні сувязі. Так, у час разгрому магільёўскімі парты- занамі варожага гарнізона на чыгуначнай станцыі Слаўнае 28 жніўня 1942 года мясцовыя жыхары разабралі ў раёне станцыі рэйкі. У ходзе «рэй- кавай вайны» летам 1943 года партызаны брыгады імя С. Ка- роткіна Віцебскай вобласці пры дапамозе насельніцтва на пра- цягу чатырох гадзін разабралі 5 кіламетраў двухкалейнага чыгуначнага палатна, знішчылі 7,6 кіламетра тэлефоннай су- вязі, у чатырох месцах перака- палі насып, у выніку чаго ўча- стак дарогі Сіроціна — Обаль быў выведзены са строю на тры сутак.

Нямала садзейнічалі поспеху баявых аперацый партызан жы- хары, якія непрыкметна праводзілі дыверсійныя групы, а ін- шы раз і цэлыя атрады па толькі ім вядомых сцежках да чыгункі і іншых важных аб'ек- таў ворага. У выпадку неабход- насці яны скрытна перапраўля- лі народных мсціўцаў цераз рэкі, забяспечвалі транспартам. Нястомным правадніком пінскіх партызан быў 60-гадовы селя- нін з вёскі Малыя Сіяблевічы Ленінскага раёна Пінскай воб- ласці Міхаіл Харытановіч. 45 разоў ён праводзіў групы пад- рыўнікоў, паказваў бяспечныя падыходы да чыгункі, сам быў удзельнікам баявых аперацый партызан. Гітлераўцы, даведаў- шыся пра яго сувязі з народ- нымі мсціўцамі, па-зверску рас- правіліся з патрыётам.

Фашысцкі тэрор, расправа за дапамогу партызанам не толькі не запалохалі патрыётаў, але і ўзмацнілі іх нянавіць да гіт- лераўскіх акупантаў. Партызаны і народ Беларусі складалі адзі- ную баявую сям'ю, адзіны па- трыётны фронт. Неразрывная сувязь з насельніцтвам з'яўля- лася той жыватворнай крыні- цай, дзякуючы якой народныя мсціўцы змаглі не толькі вы- стаяць у барацьбе супраць моцнага і каварнага ворага, але і дабіцца сур'ёзных баявых поспехаў, аказаць значную да- памогу Савецкай Арміі.

Эма ЯЗЫКОВІЧ,
кандыдат гістарычных
наук.

ТАВАРЫСТВА САВЕЦКІХ ГРАМАДЗЯН, ЯКІЯ ПАСТАЯННА ЖЫВУЦЬ У ПОЛЬШЧЫ

БЛІЖЭЙ ДА СУАЙЧЫННІКАЎ, БЛІЖЭЙ ДА РАДЗІМЫ

У Польшчы пражывае многа нашых суайчыннікаў, якія маюць савецкае грамадзянства. У сакавіку гэтага года ў Варшаве адбыўся ўстаноўчы з'езд, на якім было створана Таварыства савецкіх грамадзян. Журналістка аген- цтва Інтэрпрэс Барбара ЖМІЕўСКАЯ гутарыць з Аленай КАРАЛЁВАЙ, стар- шыняй таварыства.

— Першае ўражанне ад устаноўчага з'езда таварыства, які праходзіў у Вар- шаве ў сярэдзіне сакавіка гэтага года, — гэта ў пераважнай большасці жан- чыны...

— Сярод 12 тысяч савецкіх грамадзян, хто жыве ў Польшчы, большасць гэта жанчыны, якія выйшлі замуж за палякаў і для якіх Польшча стала другой радзі- май (нас 9 375 чалавек). Мы прадстаўля- ем самую шматлікую групу іншаземцаў, звязаных з Польшчай (савецкія грама- дзяне — гэта 56 працэнтаў іншаземцаў з консульскімі пашпартамі). Змешаныя польска-савецкія шлюбы сустракаюцца на тэрыторыі практычна ўсёй краіны, але больш за ўсё іх у вялікіх гарадах (Варшава, Кракаў, Катавіцэ, Радом) і ў ваяводствах — Вроцлаўскім, Шчэцінскім, Беластоцкім, Гданьскім. Штогод ад 220 савецкіх грамадзян паступаюць заявы аб дазvole пастаяннага пражывання ў Польшчы.

— А калі такі дазвол атрыманы, што

адбываецца далей?

— Звычайна яны працуюць, хаця не заўсёды ў адпаведнасці са сваёй спецы- яльнасцю і кваліфікацыяй. Большасць выкладаюць рускую мову ў школах і ін- стытутах. Кожная трэцяя савецкая гра- мадзянка разам з мужам працуе ў вёс- цы, ёсць сярод нас урачы, перакладчы- кі, навуковыя работнікі, а таксама маста- кі, дзеячы культуры, як напрыклад, Кан- станцін Чычышвілі, вядомы тэлеражы- сёр.

Мы жывём, як усе палякі: выходзім дзяцей, займаемся хатнімі справамі. І таксама маем справу з рознымі прабле- мамі, перажываем мы і крызісы сямей- нага жыцця. Тады асабліва хацелася б су- стрэцца з кім-небудзь блізкім ці хаця б паразмаўляць на роднай мове.

— Думаю, што мы набліжаемся да вы- токаў задумы Таварыства савецкіх гра- мадзян, хто пастаянна жыве ў Польш- чы...

— Хтосьці ж павінен дапамагчы мала- дзенькай жанчыне, якая трапіла ў но- вы асяродок і не ведае ні мовы, ні ту- тэйшых звычаяў. Такая адаптацыя не заў- сёды лёгкая праходзіць. У вялікіх гара- дах бывае прасцей, куды больш складе- на ў вёсках і невялікіх гарадах.

— Я чула, што на сустрэчах з гене- ральным консулам СССР у Варшаве Ге- надзем Паліняком вы раскажыце пра

свае праблемы, пішаце пра іх Эдуарду Шэварднадзе і ў рэдакцыю газеты «Правда». Што вы хацелі б змяніць?

— Доўгія гады нам, савецкім грама- дзянам, даводзілася дабівацца запра- шэнняў, каб паехаць да сябе на Радзіму. А кожны ведае, як нялёгка атрымаць такое запрашэнне — патрэбны ўсемаг- чымыя даведкі і з месца жыхарства, і з працы. У многіх з нас старыя бацькі, у якіх проста няма сілы стаяць у чэргах, каб сабраць усе неабходныя дакументы. Акрамя таго, як вядома, не ўсе могуць запрашаць і не ва ўсе гарады. Калі сям'я раскідана, то вельмі цяжка дабіцца дэ- вола, каб пабачыцца з усімі. Здаралася, жонка (савецкая грамадзянка) атрымлі- вала дазвол на паездку ў нейкі горад, тады як муж і дзеці — польскія грамадзя- не — не, і тады ім даводзілася праводзіць час на вакзале. Год назад некалькі знаёмых, звязаных з Домам савецкай культуры і навуцы ў Варшаве, вырашылі нешта зрабіць. Нас вельмі ўзрадавалі словы Эдуарда Шэварднадзе, сказаныя ім на сустрэчы з работнікамі консуль- скіх устаноў СССР у снежні мінулага го- да, што трэба павярнуцца тварам да 150 тысяч савецкіх грамадзян, хто жыве за мяжой.

— Чым цікавіцца ваша таварыства?

— Нашы інтарэсы даволі разнастайныя. Тут перш за ўсё вярта помніцы, што мы рассяяны па ўсёй краіне і не звязаны арганізацыйна. Калі год назад мы па- чыналі рэгулярныя сустрэчы, прыходзі- ла чалавек 30. 28 снежня мінулага года, калі таварыства было зарэгістравана, на сустрэчу прыйшло ўжо 80 чалавек. А цяпер нас 180. Магчыма, што інфарма- цыя аб сустрэчах (а мы сустракаем у апошнюю сераду кожнага месяца, пры-

ходзіць многа гасцей, у тым ліку і кон- сул) яшчэ не дайшла да ўсіх. Мы далі дзве аб'явы ў газетам — магчыма гэта яшчэ мала. Аб таварыстве ўсё часцей пі- шуць польскія газеты, і нашы суайчын- нікі даведваюцца пра наша існаванне. Пра гэта сведчаць лісты, што прыходзяць з розных куткоў Польшчы.

— Раскажыце пра задачы таварыства.

— Гэта ў першую чаргу інтэграцыя ра- скіданых па ўсёй краіне патэнцыйных членаў. Мы плануем, напрыклад, сумес- ныя экскурсіі ў Савецкі Саюз. Варшаў- скае аддзяленне арганізавала ўжо дзве — у Брэст і Львоў, а члены Лодзінскага аддзялення разам з сем'ямі мелі магчы- масць удзельнічаць амаль у 20 такіх паездках. Мы плануем заняцца людзьмі, якія апынуліся ў цяжкім матэрыяльным становішчы (ёсць ідэя стварэння польска- савецкіх грамадстваў, фондаў). Мы хо- чам узяць пад апеку магільны савецкіх ваеннапалонных у Польшчы.

— У таварыстве створана дзве секцыі: па справах моладзі і пенсіянераў.

— Гэтыя дзве групы людзей маюць па- трэбу ў асаблівай дапамозе. Мы думаем, што дзеці ў змешаных шлюбах павінны ведаць дзве мовы, і ў хуткім часе арга- нізуем для іх курсы рускай мовы. Ма- лядыя жанчыны павінны як мага хут- чэй вывучыць польскую мову, і на іх перш за ўсё разлічаны курсы польскай мовы.

— Гэта запатрабуе ад вас вялікіх вы- даткаў.

— Перш чым пачаць эканамічную дзейнасць, мы пастарэмся абмежаваць тым, што нам даюць уносі. Нам не хацелася б дабівацца датацыі, паколькі таварыства хацела б захаваць незалеж- насць.

«БОНДА» — АДЗІН З ПАПУЛЯРНЫХ РОК-КАЛЕКТЫВАЎ РЭСПУБЛІКІ

«Бонда». Гэта назва аднаго з пачынальнікаў беларускага рок-руху ўжо дастаткова вядомая, і не толькі ў самой Беларусі. Не будзем, аднак, займаць месца цытатамі з аўтарытэтных рускіх, літоўскіх, польскіх, балгарскіх, амерыканскіх выданняў. Бадай, больш важным будзе не тэндэнцыйны падбор уражанняў, якія складаюцца з адных захапленняў, а спроба паглыбіцца ў сутнасць з'явы.

Спраўды ж, першыя рок-калектывы з'явіліся на Беларусі яшчэ ў 60-я гады («Дойліды», «Панібраты», «Шпакі» і г. д.), але пра зараджэнне нацыянальнай рок-пльні мы тады яшчэ не гаварылі. А між тым і поспехі былі ў тае плейды: сказаць хоць бы, што шырока вядомы цяпер прафесійны кампазітар Уладзімір Кандрусевіч (сімфанічная, балетная, электронная музыка) у той час іграў якраз у «Панібратах».

Сутнасьць адрознення новай беларускай рок-генерацыі ад плейды 60-х, бадай, удала сфармуляваў на старонках газеты «Чырвоная змена» прэзідэнт мінскага рок-клуба «Няміга» Анатоль Мьяльгуй. На яго думку, калектывы, падобныя «Бондзе», «Мроя», «Мастэрату», «прымуслі размежаваць такія паняцці, як «беларускі рок» і «рок з Беларусі».

Гэта, значыць, зусім не каламбур, калі ўлічыць, што на тэрыторыі рэспублікі разам з беларусамі жывуць прадстаўнікі іншых народаў (рускія, палікі, літоўцы, яўрэі, татары...), якія маюць права на развіццё тут сваіх культур ва ўсіх напрамках. І было б неразумна залічваць да беларускага року калектывы, які нават мовай беларускай ніколі не карыстаўся. У той жа час нельга і выкрэсліваць яго з культурнага жыцця рэспублікі, калі яго творчы патэнцыял нешта з сябе ўяўляе.

«Бонда» спачатку выказала сваю прыналежнасць да беларускай культуры праз мову. Яшчэ ад пачатку, калі ў 1982 годзе студэнты Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута Янка Маркаў, Сяржук Кныш і Ігар Варашкевіч заснавалі свой рок-гурт, былі спробы ствараць асобныя кампазіцыі па-беларуску. Але толькі ў 1984 годзе саспела ідэя цалкам даверыць сваё творчае «я» адзінаму выказніку — пакладзенай на сучасны рытм рока роднай мове. На той час да калектыву далучыліся Сяржук Краўчанка і Вячаслаў Корань, а таксама была выбрана са старадаўняга беларускага слоўніка цяперашняя назва — «Бонда».

Трэба сказаць, што калектыву ад сьпявання рока на беларускія тэксты пайшоў ужо далей: яго творчасць усё больш звярталася да гісторыі Беларусі, да яе сучасных праблем. Як, напрыклад, у песні «Слуцкая брама»:

Спазналі многа твае
вельчныя сховы,
Добра і зла ліхую
кругаверць.
Сябрам была ты шчаснай
падковай,
А лютым ворагам абцяла
смерць.

Нават на глабальныя праблемы калектыву усё больш глядзіць «праз Беларусь». І, як бачыце, сама мова — стрыжань культуры пачала духоўную эвалюцыю калектыву, спрыяла яго вяртанню да каранёў. Дарэчы, тэксты ў групе піша барабаншчык Сяржук Кныш, а музыку — вакаліст Ігар Варашкевіч і гітарыст Янка Маркаў (апошнім часам у калектыве з'явіліся два новыя музыканты Мікола Логінаў і Андрэй Хмяльніцкі), хоць, зрэшты, у аранжыроўцы прымаюць удзел усе «бондаўцы».

Але дзеля чаго гэта вяртанне?

Бадай, без яго немагчымы рух наперад. Мы не станем лепшымі, калі забудзем, якімі былі. Не заўважым, як станем горшымі, калі не будзем бачыць, што гублялі на сваім шляху.

«Бонда» лічыць, што мы згубілі значную частку сваёй культуры (гэта датычыць не толькі беларусаў). Яна хоча

ма толькі пасрэднік у недасканалай сістэме духоўнай сувязі паміж кампазітарам і слухачом. Удасканаленне яе часам прыводзіць нават да поўнага скасавання нотнага запісу як перашкоды (нават у галіне прафесіянальнай музыкі, напрыклад, электроннай).

З гэтага боку рок-музыка таксама не патрабуе нотнага запісу, бо выканаўцам тут вы-

— Але гэта беларускі рок. Ён патрэбен маладым беларусам. Мы самі бачылі на канцэртах, як людзі пачынаюць далучацца да роднай мовы праз яго, — тлумачыў Сяржук Краўчанка.

— Фальклор? Дык гэта добра прыдуманна. Давайце мы спецыяльна для вас падрыхтуем нумар у нашай праграме: вы апрапяце кашулі з арнамантам, лапці, зробіце рокавую апрацоўку народнай мелодыі, і мы вас запішам з задавальненнем.

Такое вульгарызатарскае разуменне фальклору не падыходзіла ад запісу. Але гэта прынцыповае не пашкодзіла іх выхаду да ўсеагульнага тэлеглядача, бо рэдакцыя не менш папулярнай праграмы ЦТ «Погляд» убачыла ў «Бондзе» праяву здаровага адраджэння беларускай нацыі ў самых сучасных культурных плынях, у самых — трэба дадаць — масавых. «Погляд» замовіў сабе відэакліп «Ура!»

Пакуль што мы нічога не сказалі пра стылістыку «бондаўскай» рок-музыкі, без чаго любому рок-аматару як у нас, так і за мяжой будзе цяжка зрабіць дакладнае ўяўленне аб калектыве. Варта заўважыць, што спачатку яна развівалася ў канвенту жорсткай постпанкаўскай хвалі. Але тут напрошваецца параўнанне «Бонды» з новахвалевай брытанскай групай «Дайр стрэйтс», развіццё выяўленчых сродкаў якой дасягнула такога шырокага спектра, што музыку яе стала ўжо немагчыма адназначна акрэсліць ніводным з існуючых тэрмінаў.

Што датычыць тэматыкі песень, дык ужо ў першай праграме «Месца пад сонцам» яна была далёка ад банальнасці, бо даследвала актуальныя праблемы маладзёжнага асяроддзя, яго духоўнага свету:

Хмурным ранкам
у натоўпе бясконным
Я зняпаку падумаў сабе:
Кожны з нас мае месца
пад сонцам
Незалежна, хто ён і дзе.

Але, скажам, апошняя праграма калектыву «І прыйдзе іх дзень» у пэўных момантах падмаецца да сапраўднай публіцыстычнай вострыні сацыяльных абагульненняў. Гэта і бескампрамісны прысуд сталінізму ў кампазіцыях «Курпаты» і «Ура!», і паўжартаўлівая іронія над хісткімі сувязямі чалавека з домам бацькоўскім у «Дурным хлопцы»...

Як ужо гаварылася, «Бонда» была сярод арганізатараў рок-клуба «Няміга», які адкрыўся ў 1986 годзе. Але з 1987 года яна працуе паўпрафесіянальна пры Беларускай філармоніі, а потым становіцца прафесійным калектывам музычнага цэнтру ЦК ЛКСМ Беларусі «Архенцір». І хоць «Бонда» выйшла з рок-клуба, яна пастаянна ўдзельнічае ў традыцыйным клубуўскім фестывалі-аглядзе «Тры колеры», дапамагае апаратурай у іншых мерапрыемствах. Карацей кажучы, застаецца істотнай бондай агульнага нацыянальнага рок-руху.

Безумоўна, даводзіцца яшчэ чуць кніны над словазлучэннем «нацыянальны рок» (нібыта ён можа быць толькі англійскім ці англамоўным), але следам за нацыянальнымі рок-пльнямі Польшчы, Фінляндыі, Італіі і г. д. «Бонда» даказала, што і беларусы могуць заставацца самімі сабой ва ўсіх хітраспляднях сучасных культур, узбагачаючы культуру агульначалавечую.

Вітаў МАРТЫНЕНКА.

ЗАСТАЦА САМІМІ САБОЙ

хоць нешта вярнуць маладому пакаленню, і верыць у гэтае пакаленне, ведаючы ўсе яго праблемы:

Ім пазычылі чужое аблічча,
Ім замкнулі памяць на
замок,
Ім даўно ўжо ўсё стала
завычай,
Ім даўно ўжо мову
заняло...

Праўда, наш аптымізм у гэтым сэнсе (наконт магчымасцей папулярнай музыкі) падзяляюць далёка не ўсе. Неяк на пасяджэнні грамадскага мастацкага савета музычнай рэдакцыі Беларускага тэлебачання вырашалася пытанне супрацоўніцтва з калектывамі мінскага рок-клуба «Няміга» (сярод заснавальнікаў гэтай суполкі была і «Бонда»). Вядомы кампазітар Ігар Лучанок выказаўся даволі катэгарычна:

— Гэта псеўдамузыка і без таго захапіла ўсё эфір. Хай вашы рокеры спачатку ноты вывучаць, а потым у музыку лезуць.

І «Бонда», і «Мроя», і іншыя калектывы пасля таго ўсё ж выступалі на тэлебачанні раз ад разу, але пад эгідай іншых рэдакцый: маладзёжнай, навукова-папулярнай. Для музрэдакцыі табу, накладзенае на рок-музыку прафесіяналам, аказалася значальным. А між тым, — гэта звычайная спрэчка пакаленняў, кожнае з якіх мае свае крытэрыі падыходу да з'яў мастацтва. Зразумела, пісьменнасць — адзін з гарантараў прафесіяналізму. Але ці адзіны?

Ці выкраслілі б мы ўсе народныя песні, даведаўшыся, што іх аўтары не ведалі нот? Ці лёгка аддалі б прыярытэт перад беларускімі казкамі якому-небудзь опусу выпускніка філфака БДУ?

А рок жа — гэта сучасны фальклор.

Да таго ж валоданне нотнай граматай не толькі не адзіны, але і далёка не ідэальны крытэрыі. Бо яна са-

ступае сам аўтар. Нават прыклады выканання рок-групамі твораў іншых аўтараў сведчаць аб стварэнні на іх базе новых выяўленчых канцэпцый, амаль новых твораў шляхам асабістага перасэнсавання ідэяна-эмацыянальнага зместу кампазіцыі.

Так што абвінавачанне «Бонды» ў музычнай неписьменнасці зусім беспадстаўнае. Тым больш, калі ўлічваць характэрнае яе ўдзельнікам пацучцё адказнасці за сваю творчасць, пастаяннае самаўдасканаленне і імкненне да ідэалу. Памятаю, «Бонда» ўжо шырока давала канцэрты, яе імя было ва ўсіх на вуснах, радыё патрабавала ў эфір касету, а «Бонда» не дазваляла публікаваць запіс, які на той час хадзіў ужо па руках меламаману.

— Для нас быў падзей кожны выхад да публікі, але мы не мелі права ў сваёй амбіцёзнасці забываць пра прэстыж беларускага рока. Касета на той час была недасканала запісана і не мела права з'явіцца ў эфіры, нягледзячы на папулярнасць і наша ўласнае імкненне да эфіру. Яе трэба было перапісаць з усёй карпатлівасцю.

Настаў час, калі яны запісалі, нарэшце, усё як трэба. Нават тыя, што лічылі добрымі і былыя запісы, убачылі розніцу. Кінастудыя «Беларусьфільм» тут жа прапаноўвае «Бондзе» запісаць відэакліп паводле адной з песень (тэлепраэм'ера «бондаўскага» кліпа «Ура!», прысвечанага праблеме сучаснага асэнсавання сталінізму, адбылася ў кастрычніку 1988 года).

З новай касетай пабывала «Бонда» і ў Маскве. Цікавая была рэакцыя стваральнікаў папулярнай праграмы ЦТ «Ранішняя пошта»:

— Хлопцы, вы іграеце выдатна. Але мы не разумеем вашага падыходу. Калі вы ствараеце рок, папулярную музыку, дык не трэба псаваць у гэтых рытмах беларускую паэзію.

ПРЫЗНАННЕ
КІТАЙСКАГА
ЛІТАРАТУРАЧЫМ МНЕ
БЛІЗКАЯ
БЕЛАРУСЬ

Ужо сталі традыцыйнай прыездзі кітайскіх пісьменнікаў і перакладчыкаў у нашу рэспубліку. Нагадаю, што на пачатку 1986 года гасцем Саюза пісьменнікаў БССР быў Гао Баоцзюань — перакладчык твораў Янкі Купалы і Максіма Танка. У верасні мінулага года Беларусь наведалі прэзікі У Цян, эсэіст У Тайчан, паэт Лі Шыфэй (дарэчы, паэма Лі Шыфэй «Хатынь» апублікавана ў перакладзе на беларускую мову ў адным з нумароў газеты «Літаратура і мастацтва»). Затым прыехала група актывістаў Таварыства кітайска-савецкай дружбы — выдаўцы, выкладчыкі, перакладчыкі.

Сёлета ў Мінску гасцяваў кітайскі перакладчык Гу Юй (сапраўднае прозвішча Гу Хэндун). Гу Юй нарадзіўся ў 1940 годзе ў правінцыі Хэбэй. Працуе на факультэце замежных моў, выкладае гісторыю рускай літаратуры XIX стагоддзя. У сучасны момант знаходзіцца на стажыроўцы ў Ленінградскім універсітэце.

Госць быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў Максімам Танкам, меў гутарку ў Інстытуце літаратуры АН БССР, наведваў купалаўскі і коласаўскі музеі, быў у рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва».

Мне давалося пагутарыць з кітайскім перакладчыкам.

— Што прывяло вас

Мінскі, — спытаў я ў госця.
— Гэта мая мара пабываць у вас, бо даўно цікаўлюся беларускай літаратурай. Я пераклаў некалькі вершаў Янкі Купалы. Мне вельмі падабаецца таксама паэзія Максіма Танка. Мясце прываблівае ў ёй шчырасць лірызм, жывая, дасціпная, даходлівая народная мова. Я люблю яго вершы пра маці, пра каханне, люблю яго грамадзянскую лірыку. Ва ўсёй яго паэзіі б'ецца маладое, гарачае сэрца. Нам, кітайцам, Максім Танк блізкі яшчэ і тым, што ён сказаў многа добрых, праніклівых слоў пра наш народ. У мяне перакладзена каля васьмідзесці твораў паэта, спадзяюся, што калі-небудзь выдам яго кнігу ў сваім перакладзе. Да слова сказаць, у пекінскім часопісе «Руская савецкая літаратура» быў змешчаны мой артыкул «Максім Танк і яго паэзія».

— Вы сустракаліся з Максімам Танкам. Якое ўражанне вы зрабілі на вас?

— Прызнаюся, што як толькі прыехаў у Мінск, то найперш пазнаў паэту і сустрэўся з ім. Ён вельмі падобны на лірычнага героя сваіх вершаў — панядроднаму прости, шчыры, дасціпны. Я ўвачавідкі пераканаўся, што ён адзін з тых велькіх паэтаў, якія ідуць ад народа, ад купалаўскіх і коласаўскіх традыцый.

Мы ўспомнілі ў размове Гао Баоцзюаня. Аказваецца, Гу Юй супрацоўнічаў з ім, ведае яго. Яны разам працавалі над перакладам зборнікаў «Выбраныя вершы савецкіх паэтаў» і «Выбраныя лірыка савецкіх паэтаў». Дарэчы, у апошні зборнік увайшла і падборка вершаў мінскай паэтэсы Святланы Яўсеевай.

Гу Юй цікавіўся перакладамі кітайскіх пісьменнікаў на беларускую мову, узяў з сабой нумары газеты «Літаратура і мастацтва» з матэрыяламі, звязанымі з кітайскай літаратурай. На развітанне Гу Юй выказаў спадзяванне, што восенню зноў наведзе Мінск.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

У ШТО ВЕРЫЛІ НАШЫ ПРОДКІ

КАМЕННЫЯ КРЫЖЫ

Нашы далёкія продкі свята верылі ў тое, што камяні і рэкі, дрэвы і зямля — жывыя, што з імі трэба абыходзіцца гэтаксама, як і з людзьмі, бо інакш тыя раззлуюцца і жорстка іх пакараюць. Старажытныя беларусы былі перакананы, што нельга секчы ў лесе дрэва, якое скрыпіць: у ім жыве душа чалавека; нельга забіваць вужа: ён пасланец нябёсаў і з'яўляецца свяшчэннай істотай; а шэрыя валуны, якія шчодро былі параскіданы па тэрыторыі ўсёй Беларускай Русі, таксама жывуць, перамяшчаюцца на значныя адлегласці і нават (!) размнажаюцца. Аднак мы спынім сваю ўвагу толькі на шанаванні нашымі продкамі каменных крыжоў, якое, праўда, у відазмененай форме ў асобных мясцінах дайшло і да сённяшніх дзён.

Узнікненне крыжоў цяжка растлумачыць адназначна. Бо яны маглі ўзводзіцца па загаду князёў, каб акрэсліць межы ўладанняў. Рабілася гэта вельмі проста: у тых мясцінах, дзе прадзілі найбольш ажыўленыя дарогі, паабпал іх ставілі каменныя крыжы, на якім было выбіта імя князя ці іншага ўладальніка гэтых угоддзяў. Нярэдка гэтак ушаноўвалі прыбыццё вядомых гістарычных асоб у канкрэтны горад або вёску. Каменныя крыжы ставіліся таксама ў даўнія часы над брацкімі магіламі воінаў, якія загінулі ў крывавых сутычках. Стаяў жа ў канцы XIX стагоддзя на тэрыторыі тагачаснага Лепельскага павета такі своеасаблівы помнік з надпісамі на ім словамі: «Вось ты пра яго гаворыцца ў трэцім акце «Жываліскай Расіі»: «...ля дарагой, якая вядзе з Суражы на Улу, знаходзіцца вялікі каменны крыж з граніту, вышыняю адзін і тры чвэрці аршына, шырынёю — адзін з чвэрцю. На крыжы высечаны славянскімі літарамі надпіс на беларускай гаворцы: «1569 тут пакладзена 200 жаўнераў (воінаў) ва Хрысце паставілі пасля бітвы, апошняе слова не прачытана». Вось так жывыя паклапаціліся аб памяці сваіх мужных паплекнікаў, якія загінулі ў крывавай бітве з лютымі ворагамі. І стаяў былі гэты помнік многія дзесяці гады, а мо і сотні гадоў, каб не звалілі яго на некалькі частак і ўжылі для сваіх гаспадарчых патрэб.

Эрэдку з'яўленне каменнага крыжа звязалася ў народзе з

рэлігійнымі матывамі. У такіх выпадках вакол крыжоў існавала мноства самых разнастайных легенд і паданняў, якія нібыта, на думку патрыярхальных людзей, раскрывалі іх сьвятасць. Часам крыжы нават лічыліся своеасабымі атрыбутамі ў рэлігійнай барацьбе паміж праваслаўнымі і езуітамі. Так, непадалёку ад вёскі Куплячы Пінскага раёна яшчэ зусім нядаўна можна было ўбачыць вялікі крыж, які стаяў побач з надмагільным камянем. Надпіс на ім сведчыў: «преставілся раб божий Кирилл Семён Терлецкий... епископ Пинский и Туровский, а положен был здес ... лета божия 15 ... месяца мая». Ад сябе можам дадаць, што Цярлецкі быў адным з самых апантаных прыхільнікаў уніі і яго дзейнасць садзейнічала пачатку цэлай эпохі рэлігійных войнаў, якія ў свой час раздзіралі Рэч Паспалітую. І, мабыць, вельмі ўеўся ён у косці мясцовым сялянам, якія прытрымліваліся праваслаўнай веры, бо да нашага часу існуе такое павер'е, паводле якога маланка сотні разоў біла ў гэты крыж. Заўважым, людзі хацелі падкрэсліць, што не ў высокія дрэвы і будынкі, а менавіта ў крыж, каб гэтым самым падмацаваць той факт, што сам усявышні нават пасля смерці епіскапа пастаянна на яго гневаўся за тое, што ён пры жыцці ганьбаваў сапраўдную веру. Як бачым, з усёй гэтай сітуацыі рэальныя карані маюць толькі наступныя: існаванне канкрэтнай асобы — епіскапа Цярлецкага і ўзвядзенне каменнага крыжа, а астатняе — легенда, прычым легенда рэлігійнага характару.

З тэрыторыяў Гомельшчыны звязана гісторыя аднаго з самых старых каменных крыжоў на Беларусі. Гэта так званы Туроўскі, ці святы крыж. Ён стаяў на могілках вёскі Пагост, што ляжыць на беразе Прыпяці ў Жыткавіцкім раёне, але ў 1979 годзе яго перавезлі ў Гомельскі абласны музей, дзе ён экспануецца і ў нашы дні. Памеры гэтага крыжа наступныя: вышыня — два метры, шырыня — 70 сантыметраў. Трэба агаварыцца, што прыкладна пасярэдзіне крыж зламаны. З ім жыхары навакольных вёсак звязваюць некалькі легенд. Самая прывабная з іх, на нашу думку, вось гэтая:

«Некалі, даўным-даўно, можа, нават, тысячы гадоў таму назад,

на месцы сучаснай вёскі Пагост нічога не было. Толькі удалечыні ад берага стаяла хаціна, у якой жылі муж з жонкай ды двое іх малых яшчэ сыноў. Яны займаліся тым, што дзень і ноч, не разгінаючы спіны, працавалі, каб неяк пракарміцца, звесці канцы з канцамі, а дзеткі іх заставаліся ў хаце. Праўда, часінаю вырываліся на рэчку, каб налавіць свежай рыбы ці ў лес, каб прынесці ягад і грыбоў, адным словам, малыя дапамагалі бацькам чым толькі маглі. Адночы старэйшы хлопчык вельмі моцна захварэў. Ён увесь гарэў, трызніў, клікаў маці і тату, хоць тыя і так не адыходзілі ад яго ні на крок. З кожным днём яму становілася ўсё горш і горш, і вось наступіла ночка, якую бацькі палічылі ўжо апошняй ночкай іхняга сына. Чаго яны толькі не давалі піць малому, якія замовы не шпталі — усё было дарэмна. Селі яны ля ложка і заплакалі, а хворы крычаў, біўся ў непрытомнасці... Бацька нарэшце не вытрымаў. Ён упаў на калені ля расчыненых дзвярэй і закрычаў у адчай:

— Неба! Дапамажы мне, не дай памерці майму сыну, які яшчэ не бачыў нічога ў гэтым жыцці!

— Неба! Дапамажы, а я ўсё зроблю, каб аддзякаваць!

Побач з ім уклечыла жонка. — Неба! Не адварніся, дапамажы нам! Не дай бядзе прыйсці ў нашу хату...

То ціха-ціха было на дварэ, а то раптоўна загуў вецер, шалёна засвістаў у вершалінах дрэў, пачала раз-пораз бліскаць маланка, цёмныя, грукастыя хмары закрылі месяц і зоркі. Бура выла гэтак, што, здавалася, зраз яна ўзарве нават хаціну і панясе яе ў нязведаную даль. Да слыху людзей даносіўся плёскаць прыпяцкіх хваляў, якія выбягалі далёка за берагі і не паспявалі вяртацца назад, як іх даганялі новыя, яшчэ больш буйныя. І гэтак працягвалася некалькі гадзін запар. У хаце ўжо стаміліся маліцца і думалі, што гэта душа іхняга сына збіраецца пакінуць родныя і ўзляцець на неба. Зноў бацькі горка заплакалі, глядзячы на свайго хлопчыка, а той ужо не крычаў, бо не было сілы, хвароба ўсё забрала, малы толькі цяжка, надрыўна дыхаў. І раптам... На дварэ стала светла, як удзень, вецер і дождж нечакана

[Заканчэнне на 8-й стар.]

«ЭКАЛОГІЯ» ЧАЛАВЕЧАЙ АСОБЫ

Дагарэла свечка, даспяваў сваю песню бард. Паступова на сцэне з'яўляюцца ўсе ўдзельнікі спектакля. Іх твары, задумлівыя і стомленыя, вясёлыя і добрыя, уважлівыя і сур'ёзныя, звернуты ў залу. Гэта ўжо не артысты, а звычайныя людзі, нашы сучаснікі, якіх кожны дзень мы бачым у метро, на вуліцах, у чэргах. На нейкае імгненне ў паветры павісае цішыня, нараджаючы пачуццё яднання, прыналежнасці да аднаго часу.

Так заканчваецца новы спектакль тэатра-студыі кінаакцёра «Трыю мі мінор» па п'есе маскоўскага рэжысёра і драматурга Ю. Волкава.

Доўгі час нашым тэатрам прапаноўвалася вострасюжэтная, канфліктная драматургія, якая ўзнямае глабальныя праблемы. «Экалогія» яе напісаная і пастаноўкі адпрацоўвалася гадамі. А п'есы Ю. Волкава не ўкладваліся ў агульнапрынятыя каноны, былі бессюжэтнымі і непрадказальнымі, як «патак свядомасці». Даючы вялікую свабоду рэжысёру ў выбары сродкаў і форм выяўлення, яны тым не менш не абяцалі лёгкага поспеху і патрабавалі перабудовы мыслення, а іншы раз і перагляду творчых пазіцый. Таму прэм'ера тэатра-студыі кінаакцёра тым больш значная, што гэта першая ўдалая пастаноўка п'есы Ю. Волкава, якая ўбачыла свет не толькі ў рэспубліцы, але і ў краіне.

«Трыю мі мінор» — п'еса аб звышразуменні адзін аднаго, спроба прасачыць тыя глыбінныя працэсы, якія адбываюцца ўнутры кожнага чалавека. Менавіта цяпер мы пажынаем плоды эпохі сталінізму, застою, калі асоба ва ўсіх яе праявах аб'яцэнвалася, прыгняталася, разбуралася і пасту-

пова страчвала свае ідэалы. Такім паўстае і герой п'есы — таленавіты музыкант, які ўсё жыццё пражыў па зададзенай кімсьці схеме і паслухмяна выконваў тую партыю, якую яму адвалі. Але Віталі больш не хоча, каб ім «дырыжыравалі». Ён пакідае прэстыжны аркестр, каб зведзець і захаваць самога сябе. Адкінуўшы ўмоўнасці, гаворыць тое, што думае, не іграе, не галасуе, не апладуе, становіцца незразумелым, у сваёй праваце не шкадуе нават блізкіх, прычыняючы ім боль і пакуты. Ён так многа страціў, што сам становіцца зброяй разбурэння.

Паставіла спектакль кінарэжысёр Дзіямара Ніжнікоўская, вядомая кіна- і тэлеведучая па фільмах «Канец бабінага лета», «Трыю мі першых птушак», «Факір на гадзіну», «Рэха ў пушчы» і іншых.

Заслуга рэжысёра і ў тым, што яна змагла залучыць да творчага пошуку сучасных форм артыстаў, якія сталі яе аднадумцамі. Адсюль гэта дакладнасць і яснасць у ажыццяўленні рэжысёрскай задумы. А задача перад артыстамі, асабліва выканаўцамі галоўных роляў П. Юрчанкавым, Л. Мардачавай, Т. Чакатоўскай, стаяла вельмі складаная. Яны прапанавалі зусім іншы ўзровень зносінаў і выйшлі не забяўляць, а гаварыць пра жыццё духоўнае, каханне, сумленне, шчырасць у меркаваннях і ўчынках. Уменне ўтрымаць увагу глядача на працягу ўсяго спектакля, гаворачы аб паняццях, што выходзяць за межы звычайнай свядомасці, патрабуе і высокага прафесійнага майстэрства, і добрай сцэнічнай тэхнікі.

Н. ПАДЛЕСНАЯ.
НА ЗДЫМКАХ: сцэны са спектакля.
Фота У. ШУБЫ.

У ПАДАРУНАК МУЗЕЮ

Папаўняюцца фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Яго навуковыя супрацоўнікі праводзяць вялікую работу па збору матэрыялаў для будучай экспазіцыі. Шмат чаго паступае ў дарунак музею ад яго шчырых прыхільнікаў — амаўтараў беларускай кнігі.

Звыш пяцідзесяці кнігі і часопісаў падаравалі дырэктар Спецыяльнай васьмігадовай школы Вілейскага раёна Яўген Чараповіч. Сярод іх — першыя выданні Тараса Гушчы «Родныя з'явы», «У палескай глушы» і «У палесці Палесся», «Атрута» М. Гарэцкага (1927), «Дудка беларуская» Мацея Бурачэна (1927), «Пашыліся у дурні» М. Крапіўніцкага (1928), зборнік «Садок для нашых дзяцей» (1927), зборнікі Максіма Танка «На вачы» (1927), «Журавінавы цвет», паэма «На вачы», «Велька ілюстравана энцыклапедыя «Повешана» (у васьмі тамах), шмат нумароў часопіса «Саха» за 1927—1929 гады і інш.

Нядаўна каля сямідзесяці каштоўных кніг, часопісаў і газет у большасці заходне-беларускіх выданняў ахвяраваў музею вядомы працавіц, пенсіянер з Маладзечна Марцін Міцько. Гэта — «Народное образование в Виленском учебном округе» (Вільня, 1907), «Скрыпка беларуская» Цёткі (1918), паэма «Тарас на Парнасе» (Вільня, друкарня «Друк»), «Малюнкі» М. Машары (выд.

Л. Бойцкі, 1928), «Уяўленне» У. Жылкі (1923), «Беларуская граматыка для школ» Б. Тарашкевіча (1922), творы В. Дуніна-Марцінкевіча, Янкі Купалы, Ядвігіна Ш. Ф. Аляхновіча, А. Луцкевіча, Ад. Станкевіча, А. Зязюлі, зборнікі «Ніва і краскі» (1927) і «Заходняя Беларусь» (Зборнік грамадскага мыслі, навукі, літаратуры, мастацтва Заходняй Беларусі. 1924) і інш.

Калектыў музея выказаў шчырую падзяку гэтым сумленным людзям, якія за многія гады свайго жыцця ў суровыя часы ліхалецця збераглі і данеслі да нашых дзён і перадалі на вечнае захаванне гэтыя каштоўныя помнікі беларускага пісьменства.

ПАСПЯХОВЫЯ ГАСТРОЛІ

З гастролей па гарадах брацкіх рэспублік — Украіны і Малдавіі вярнуўся Дзяржаўны ансамбль танца БССР. Сваю новую праграму «Беларускія акадэмікі танца» калектыў дэманстраваў на лепшых канцэртных пляцоўках Кіева і Луцка, Ізмаіла і Кішынева.

А потым была паездка ў Чарнобыль. Тут людзі маюць асаблівую патрэбу ў гадзінах адпачынку, у сустрэчы з мастацтвам. Слаўная «Лявоніха», «Гродзенская мазурка» пакарылі сэрцы энэргетыкаў. Гледачы цёпла дзякавалі артыстам за выступленне, павіншавалі іх са звычайнай датай — трыццацігоддзем творчай біяграфіі калектыву.

СВЯТА «МІНСК-89»

...Адгучалі фанфары, ускладнены букеты кветак і вянкі да помніка Перамогі, пад гукі марша прайшлі па вуліцах горада ветэраны — героі, хто вызваляў беларускую зямлю... Такім было адкрыццё свята «Мінск-89», прысвечанага 45-й гадавіне вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. А затым яркімі фарбамі канцэртаў і выставак, тэатралізаваных шэсцяў і кірмашоў, дзівосных ператварэнняў і сюрпрызаў расцвіла беларуская сталіца.

На набярэжнай Свіслачы ў парку імя Янкі Купалы — вернісаж. У святочнай экспазіцыі цешылі вока калекцыі вырабаў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, серыі графічных работ, залаціліся рамкі жывапісных работ. А з боку праспекта Машэрава людзі ішлі з прыгожымі збанкамі, дзеці насвіствалі ў гліняныя свіцёлкі.

За плеченай агароджай «горада майстроў» — вазы-фургоны народных умельцаў. «З колаў» бойка гандлявалі распісным посудам і драўлянымі лыжкамі, пляцёнкамі і ручнікамі. Не абыйшлося на кірмашы без песень і танцаў. Апладысентамі сустракалі дзесяткі мастацкіх самадзейных калектываў з Беларусі і Літвы.

НА ЗДЫМКАХ: фрагменты свята «Мінск-89». Фота С. КРЫЦКАГА.

КАМЕННЫЯ КРЫЖЫ

(Заканчэнне.
Пачатак на 7-й стар.)

сціхлі і ў небе з'явілася велічная, агністая постаць жанчыны. Здавалася, што яна ўвесь час ідзе і ідзе, але разам з тым стаіць на адным месцы. Потым раздаўся яе голас:

— Людзі! Я дапамагу вам! Я вярну сілу і бадзёрнасць вашаму сыну!

— Дзякуй, дзякуй, табе, — у адзін голас, стаячы на каленях, ці то ад павагі, ці то ад перапалоху, загаварылі бацькі.

— Я дапамагу вам! Але вы шануйце тое, што знойдзеце наступным днём, і няхай дзеці вашыя, унукі і праўнукі шануюць яго і пакланяюцца!..

Неба зноў зацягнулі хмары, пайшоў дождж, загуў дзікі вецер у верхалінах лесу. Бацькі зірнулі на свайго хворага. І дзіва. Той спаў, але спаў не гэтак, як падчас хваробы, а як і раней, соладка ўсміхаючыся ў сне.

Раніцай старэйшыя накармілі дзяцей і пайшлі зграбаць сена на лузе, што непадалёку ад хаты. Адзін сын, які яшчэ не набраўся сілы, застаўся ляжаць, а другі падаўся на рэчку лавіць рыбу. Падышоўшы да берага, малы ўбачыў нешта дзіўнае, якое да гэтага разу ніколі не сустракаў. Нейкі дзіўны каменны слуп ляжаў на пяску метраў

за дваццаць ад берага. Хлапчук са страху прыпусціў да бацькоў і расказаў ім пра ўсё, што знайшоў. Калі старэйшыя падышлі і аглядзелі дзіўны прадмет, то вырашылі, што гэта і ёсць тое, пра што ім наказвала выратавальніца іхнага сына. Вырашылі адцягнуць крыж яшчэ вышэй і паставіць яго на ўзгорку, каб ён быў бачны здалёку. Што рашылі, тое і зрабілі, а з цягам часу пабудавалі над ім драўляную капліцу і сталі пакланяцца крыжу як свяшчэннай істоце, адтуль і назва — Святы крыж.

Кожны год, пасля кірмашу, гэта ўжо ў нашыя дні, мясцовыя жыхары прыносілі да капліцы своеасаблівы аброк: палатно, мяса, рыбу, птушку і іншае і пакідалі ля падножжа крыжа.

Прыгожая легенда, але факты — рэч суровая. І таму мы прытрымліваемся наступнай думкі, у якой, як лічым, ёсць рэальныя карані. Хутчэй за ўсё крыж паставілі прапаведнікі новай веры — хрысціянскай у мясціне, дзе да гэтага язычнікі здзяйснялі свае рытуальныя абрады і тым самым апаганілі яе, г. зн. — закрылі. На гэта ўказвае і прыкладны «ўзрост» крыжа — адзінаццаце стагоддзе.

У Гомельскім абласным музеі

ёсць яшчэ два каменныя крыжы, праўда, значна меншых памераў. Прыкладна метр у вышыню і сантыметраў 60 у шырыню. Яны асаблівай каштоўнасці для навукі не уяўляюць, бо стаялі на Барысаглебскіх могілках у тым жа Тураве і выконвалі сваё непасрэднае прызначэнне — былі ўзведзены на магілах памёршых тураўчан. Адзін з іх «двайны» крыж. Гэта значыць, што на самім крыжы выбіты яшчэ адзін, дзесьці 10×10 сантыметраў, а другі — старанна адшліфаваны, трэба думаць, такімі ж камянямі, толькі значна меншымі. Нейкі сумленны працаўнік доўга рыхтаваў гэты просты помнік, каб потым паставіць яго на магільнябожчыка і такім чынам захаваць памяць блізкага яму чалавека ў свядомасці нашчадкаў.

Вось і ўсё, што нам удалося даведацца пра каменныя крыжы на тэрыторыі Беларусі, пра пакланенне ім, пра тое, як у іх прасілі дапамогі ў цяжкі час, як прыносілі да іх падножжа аброк, каб угаварыць крыжы садейнічаць у далейшым жыцці. Усе гэтыя паданні і легенды, былічкі і апавяданні з'яўляюцца старонкай нашай гісторыі, на вялікі жаль, старонкай напauзабытай і мала даследаванай.

Аляксей НЕНАДАВЕЦ.

спорт

— Мы вельмі рады таму, што Вячаслаў Фяцісаў і Сяргей Старыкаў цяпер будуць абараняць цвет «Нью-Джэрсі Дэвілз». З імі мы можам разлічваць на перамогу ў розыгрышы Кубка Стэнлі. Для нас гэта сапраўды гістарычная падзея, — сказаў генеральны менеджэр клуба «Дэвілз» Луіс Ламарэла.

Так, хакейныя зоркі В. Фяцісаў, С. Старыкаў сёлета будуць гуляць у НХЛ. За акіян адправяцца і іх таварышы па збор-

най СССР І. Ларыёнаў, С. Макараў, якія падпісалі кантракты адпаведна з клубамі «Ванкувер Найкс» і «Калгары Флэймз».

Дарэчы, кантракты замежнымі клубамі падпісалі і многія мадзейныя савецкія баскетбалісты: Сабоніс, Курцінайціс, Марчуленіс...

Савецкія аматары спорту вельмі заклапочаны гэтай справай. Задаюць натуральна, справядлівае пытанне: Дзяржкамспарту СССР: ці не «збыднее» да гэтага наш спорт? Ці знойдзецца дастойная замена славы ігракам?..

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-62.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Зак. 782